

ROD *EPIPACTIS* (ORCHIDACEAE) V JUĐNEJ ASTI STRAZOVSKCH VRCHOV

THE GENUS *EPIPACTIS* (ORCHIDACEAE) IN THE SOUTH PART OF THE STRAZOVSK Vrchy MTS

PAVOL MEREĐA JUN.

Botanicky stav SAV – Oddelenie taxonmie vsch rastlín, Dubravsk cesta 9, 845 23 Bratislava 45;
pavol.mereda@savba.sk

lnok je venovan pamiatke poprednho znalca slovenskch orchide a milovníka Strazovskch vrchov Mgr. Oldicha Potueka (*30. 11. 1929 – †19. 4. 2009).

Abstract: The paper summarizes data on the occurrence of *Epipactis* taxa in the south part of the Strazovsk vrchy Mts known up to the end of 2009. South part of the Strazovsk vrchy Mts represents one of the richest territories on the *Epipactis* taxa in Europe. 14 species, 2 nothospecies and several still unpublished taxa of the genus were found there in the territory of cca 500 km² up to now. The species *E. albensis*, *E. futakii*, *E. tallosii* and the hybrid *E. xreinekei* (*E. helleborine* × *E. muelleri*) are published from the study area in this paper for the first time. The species *E. muelleri*, *E. placentina*, *E. pontica* and the hybrid *E. xgraberii* (*E. atrorubens* × *E. microphylla*) were found in this region for the first time for the former Czechoslovakia, (contemporary Slovakia). *E. pseudopurpurata* has in this territory its type locality.

Key words: distribution, *Epipactis*, Slovakia, Strazovsk vrchy Mts.

VOD

Rod *Epipactis* Zinn (krutk) patr v Eurpe k druhovo najbohatm a taxonomicky aj najkomplikovanejm rodom vstavaovtch. V suasnosti je v Eurpe rozlшовanch cca 60 druhov krutkov a takmer kaďdm rokom sa tento počet zvyšuje (cf. Delforge 2005). Na Slovensku bolo doposial zoznamenanch 20 druhov kruštíkov (Mereaďa jun. 1999b; Vlčko et al. 2003; Marhold et al. 2007), z toho 3 druhy boli z nášho územia opsan ako nov pre vedu (Mereaďa jun. 1996a, 1996b; Mereaďa jun. & Potůček 1998). Všetky nae druhy kruštíkov sú zákonom chrnen (Vyhláška . 24/2003 Z. z.).

Najvaou diverzitou kruštíkov sa na naom území vyznačujú Strazovsk vrchy, a to predovšetkým ich juďn časť, kde bolo na ploche cca 500 km² do začiatku mojich výskumov (v r. 1993) zoznamenanch 11 druhov kruštíkov. Rozirene kruštíkov v juďnej časti Strazovskch vrchov nebolo doposial súhrnne spracovan a jednotliv údaje nachádzame roztrsen v rôznych publikovaných alebo rukopisných prácach a v herbarovch zbierkach. V predloženom článku som uveden údaje, známe do konca r. 2009, zosumarizoval a doplnil ich o vlastné nepublikovan záznamy za prslun obdobe. U pozoruhodnejch nálezoch som pripojil k druhom aj strun komentár.

Je mi ctou a potešením, že moje údaje o rozireni kruštíkov v skúmanom území môžem predstaviť na jednom mieste spolu s bohatými historickými informáciami od predchadzajch badatelov, a tak vzdať hold im i tomuto krasnému a nezabudnutenmu kraju. Už v r. 1910 J. L. Holuby o tunajšej prírode skonštatoval, že „jak v tých rozsiahlych horách, tak aj po krovinatých vápenných vrskoch, cel poklady rastlín čakajú na pilnho sberatea.“ (Holuby 1910: 436). Nuž, a tých pokladov i pilnch zberateľov bolo v tomto kraji veru neúrekom...

Z HISTÓRIE VÝSKUMU RODU V SKÚMANOM ÚZEMÍ

Najstaršie údaje o výskyte kruštíkov v skúmanom území sa vzťahujú na vrchy Klepáč a Machnác nad kúpeľným mestečkom Trenčianske Teplice, ktorých okolie už oddávna priťahovalo mnohých botanikov. Najstarší takýto údaj predstavuje Holubyho informácia z r. 1881 o výskyte druhov *E. helleborine* (L.) Crantz a *E. microphylla* (Ehrh.) Sw. v okolí Trenčianskych Teplíc a pod Machnáčom (Holuby 1881). Najstaršia známa herbárová položka kruštíka zbieraná v skúmanom území pochádza od K. Brancsika, ktorý v r. 1898 zberal na Klepáči *E. helleborine*. Z 19. storočia existuje o výskyte kruštíkov v skúmanom území ešte Brancsikov literárny údaj o výskyte *E. helleborine* na Klepáči (Brancsik 1884) a Holubyho údaje o výskyte *E. microphylla* na vrchu Machnác (Holuby 1887, 1888).

V prvej polovici 20. storočia prinášajú údaje o výskyte kruštíkov v južnej časti Strážovských vrchov Scheffer (1927) a Domin (1928, 1931, 1948), pričom Scheffer botanizoval v okolí Oslian a Domin opäť v okolí Trenčianskych Teplíc. V neskoršom období sa systematickejšiemu štúdiu kruštíkov na vybranom území (často popri iných rastlinách) venovali najmä: Futák (1947, 1960, 1961), Holub (1970); Žitňan & Amrein (1980); Dvořák & Hajdúk (1982); Potůček & Businský (1985); Potůček (1992); Potůček & Kothajová (1996); Čačko (1993, 1996, 1998) a Mereaď jun. (1996a, 1996b, 1997a, 1997b, 1998).

Skúmané územie má z hľadiska poznávania rodu *Epipactis* na Slovensku i vo svete veľký prírodovedno-historický význam, nakoľko odtiaľto boli viaceré kruštíky objavené ako nové pre flóru Československa, resp. Slovenska. V roku 1967 tu našiel J. Holub *E. muelleri* Godfery (Holub 1970 – išlo o prvý nález tohto druhu pre vtedajšie Československo); v r. 1987 Vaňo *E. pontica* Taubenheim (Vlčko 1995 – išlo o nový druh pre územie Slovenska); v r. 1992 (cf. Čačko 1998; Vlčko et al. 2003), resp. 1993 (cf. Vlčko 1997; Dítě 2001) tu našli Lobotka a Čačko *E. placentina* Bongiorno et Grünanger (Vlčko 1997 – opäť išlo o prvý nález druhu pre územie Slovenska) a v r. 1990 našli v skúmanom území nezávisle od seba Ulrych s Potůčkom a Čačko kríženca *E. xgraberii* A. Camus (Potůček 1992 – išlo o nového kríženca pre bývalé Československo). V r. 1996 bol z vrchu Klepáč opísaný druh *E. pseudopurpurata* Mereaď ako nový pre vedu (Mereaď jun. 1996a).

METODIKA

Skúmané územie je na západe ohraničené od Trenčianskych Teplíc dolinou do sedla pod Machnáčom, odtiaľ na juh dolinou potoka Machnác po Bánovce nad Bebravou a následne tokom Bebravy po Rybany; na severe územie ohraničuje dolina potoka Teplička po Dolnú Porubu, odtiaľ žltou značený turistický chodník idúci do sedla pod Homôlkou a dolina, ktorá ústi pri osade Stanovci (Stanákovci); odtiaľ pokračuje hranica skúmaného územia východne dolinou riečky Nitrice, na juh po Diviacku Novú Ves, potom k Novákovi a ďalej riekou Nitra po Partizánske. Na juhu je územie vymedzené spojnicou Rybany – Partizánske (obr. 1). Plocha vymedzeného územia je cca 500 km² (= obdĺžnik so stranami cca 25×20 km). Fytogeograficky patrí dané územie do okresu Strážovské vrchy a čiastočne i do okresu Podunajská nížina (cf. Futák 1984).

Údaje o rozšírení taxónov som spracoval na základe vlastných terénnych výskumov (uskutočnených v rokoch 1993 – 2009), dostupných literárnych zdrojov a revízie herbárových zbierok BRA, NI, SAV, SLO, TRE, ZV a Ponitrianskeho múzea. Do práce som zahrnul aj niektoré rukopisné údaje iných autorov.

V zozname taxónov a nototaxónov je v zátvorke za menom uvedený stav ohrozenosti a vzácnosti podľa Ferákovéj et al. (2001). Herbárové a literárne (resp. rukopisné) údaje citujem v pôvodnom znení (okrem nemecky, resp. anglicky písaných prác, ktorých text je preložený do slovenčiny). Lokality sú usporiadané v smere J – S. Za lokalitou je v hranatej zátvorke uvedené číslo základného

poľa a písmeno kvadrantu stredoeurópskeho sieťového mapovania; v oblej zátvorke je uvedený autor (-i) a rok publikovania nálezu. Pri herbárových dokladoch je za autorom uvedený rok zberu a skratka inštitúcie, kde je doklad umiestnený. Pri vlastných nálezoch je za menom uvedený rok objavenia, resp. posledného overenia lokality a skratka „ined.“. Tieto zbery nie sú doložené herbárovými položkami. Akronymy herbárov sú v súhlase so zoznamom in Holmgren et al. (1990); topografické názvy pri vlastných zberoch sú uvedené podľa turistických máp Slovenskej kartografie č. 6 a VKÚ Harmanec č. 119 a 131. Pri menej známich druhoch, ktoré boli z nášho územia zverejnené len nedávno, je pred ich rozšírením v skúmanom území uvedený aj stručný komentár o ich celkovom rozšírení, resp. taxonómii.

Skratky mien autorov: Me_j – P. Mereda jun., Me_s – P. Mereda sen.

ZOZNAM TAXÓNOV A NOTOTAXÓNOV

E. albensis Nováková et Rydlo (EN)

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 2): ● Timoradza, 0,7 km J od stredu obce, brehové porasty potoka Bebrava, 225 m n. m. [7175c/7275a] (našiel J. Krajčí – Amrein 2000 in litt.; lokalitu overili Me_j a Me_s v r. 2001) ● Timoradza, 0,1 – 0,7 km S od konca obce, brehové porasty Bebravy, 240 m n. m. [7175c] (Me_j, Me_s 2001 in ed.) ● Horné Motešice, S od obce, brehové porasty potoka Machnáč, cca 50 m pod a 80 m nad výtokom kanála tečúceho do jazierka v parku, 270 m n. m. [7175c] (Me_j, Me_s 2001 in ed.) ● Horné Motešice, potok Machnáč, po jeho ľavej strane, cca 100 m nad prítokom tečúcim z Petrovej Lehoty, 290 m n. m. [7175a] (Me_s 2001 in ed.).

E. atrorubens (Hoffm.) Besser subsp. *atorrubens* (LR: nt)

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 2): ● Skačany, Z svahy nad cestou v údolí Nitrice S od obce, 210 m n. m. [7376a] (Hadinec in Ambros 1996) ● Pri Látkovciach [7276c] (Futák 1947) ● Dolné Vestenice, 1 km SZ od stredu obce, 280 – 350 m n. m. [7276c] (Trávníček in Ambros 1996) ● Horné Vestenice, SSZ od obce, pri zeleno značenom turist. chodníku, 320 – 470 m n. m. [7276d] (Grulich in Ambros 1996) ● PR Jankov vršok, teplomilné xerothermné dubiny s vysadenými borovicami po pravej strane cesty od križovatky VSV od Ostrého vrchu až k vrcholu [7276c] (Potůček & othajová 1996) ● Jankov vršok [7276c] (Anonymus 1985; Čačko 1993; Me_j, Me_s 1997 – 1998 in ed.) ● Uhrovec, bukový les, cca 450 m n. m. [7276c] (Futák 1942 SLO ut *E. atropurpurea*; Futák 1947) ● Uhrovec, dubový les SV od obce [7276] (Futák 1943 SLO ut *E. atropurpurea*; Futák 1947) ● V celej doline Striebornica [7276a–c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovský hrad, zostup po červenej, smer Holý vrch [7276a] (Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovský hrad, 550 m n. m. [7276a] (Hrouda in Ambros 1996) ● Uhrovské Podhradie, popri zeleno značenom turist. chodníku na Uhrovský hrad (450 m n. m.) [7276a] (Barlog 1996; Hrouda in Ambros 1996; Potůček & Kothajová 1996; Me_j 1999 in ed.) ● Dolina Uhrovského Podhradia [7276a–b] (Čačko 1993) ● Prievidza, in Fageto indecliv. m. Vysoký rokoš versus pag. Vrbány, 550 m n. m. [7276b] (Valenta 1939 BRA ut *E. atropurpurea*) ● Skupina Rokoša, Zrubiská pri Uhr. Podhradí, dubina, cca 480 – 550 m n. m. [7276a] (Futák 1960 SAV) ● Malé Zrubisko, S svah, pri hrebeni, 590 m n. m. (Sillinger in Domin 1931 ut *E. rubiginosa*) ● Dolina Podhradského potoka, medzi Uhrov. Podhradím a bázou Zrubísk, 340 – 380 m n. m. [7276a] (Barlog 1996) ● Za Uhrovským Podhradím, v smere na Rokoš, 350 m n. m. [7276a] (Domin 1948 ut *E. atropurpurea*) ● Rokoš, bučina, cca 850 m n. m. [7276b] (Futák 1942 SLO ut *E. atropurpurea*) ● NPR Rokoš [7276] (Barlog 1996) ● Nitrianske Rudno, bočné údolie JZ od obce na úpätí Rokoša, 360 – 390 m n. m. [7276b] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Plstnatá dubina na hrebeni pod navrhovanou PR Rataje [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Rataje (navrhovaná PR), od lesného okraja po lesnú cestu [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● NPR Bradlo, zostup do Lutova po JV svahu (exp. JJZ, 350 m n. m., exp. J, 400 – 550 m n. m.) [7275b] (Futák

1947; Futák 1960 SAV; leg. Michalko & Jasičová, det. Jasičová 1965 SAV; Danihelka in Ambros 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Bradlo, J až JZ svahy [7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, svahy V od Zlobín, 305 m n. m. [7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, J od Medznej, cca 270 m n. m. [7275a/b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, 3 km JVV od stredu obce, Kravie vrchy, 500 m n. m. [7175d/7275b] (Galvánek 1998) ● PR Drieňovec, v závere doliny S od Lutova [7175d/7275b] (Barlog 1996) ● Bradlo [7175d/7275b] (Čačko 1993) ● Timoradza, Drieňovec, svahy S od Zlobín, 330 – 480 m n. m. [7175d/7275b] (Grulich & Chytrý in Ambros 1996; Galvánek 1998) ● Timoradza, Medzné, J svahy, exp. JV, 320 m n. m. [7175d/7275b] (Pilko 1998) ● Timoradza, 3 km JV od stredu obce, hrebeň J od Vysokej, 395 m n. m. [7175d/7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, 1 km JV od stredu obce, J svahy Zádoru, 345 – 380 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998; Pilko 1998) ● Timoradza, porast V od obce, exp. J, 330 m n. m. [7175c/d] (Pilko 1998) ● Timoradza, kroviny nad cintorínom SV od obce, 270 m n. m. [7175c/d] (Grulich in Ambros 1996) ● Timoradza, hrebeň Nad Žlabí-Vrtle, exp. Z, 460 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, bočný hrebeň Vrtle-Nad Žlabí, exp. JZ, 460 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, SZ od vrcholu Nad Žlabí, exp. JZ, 440 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Drieňovec, údolie prebiehajúce v smere S – JV medzi Smradľavým vrchom a vrcholom Drieňovca, 280 – 420 m n. m. [7175d] (Anonymus 1986 ut *E. atropurpurea*; Grulich & Chytrý in Ambros 1996) ● Sedlo pod Kňazím stolom, smerom na Udrinu [7175d] (Barlog 1996; Me₁, Me₂ 1996 ined.; Potůček & Kothajová 1996) ● Smradľavý vrch [7175d] (Chytrý 1994 sec. Galvánek 1998) ● Kšinná, Stavanie, droliny SV od chát, 470 – 510 m n. m. [7176c] (Potůček & Kothajová 1996; Řehořek in Ambros 1996) ● PR Udrina, svahy k sedlu pod Kňazím stolom, 440 – 500 m n. m. [7175d] (Barlog 1996; Potůček & Kothajová 1996; Štěpánková & Štech in Ambros 1996) ● PR Udrina, J svahy, exp. Z, 470 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998; Pilko 1998) ● PR Udrina, svahy k Smradľavému vrchu [7175d] (Barlog 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Udrina, S svah, 400 m n. m. [7175d] (Štěpánková & Štech in Ambros 1996) ● Krásna Ves, SZ svahy Chropatinca, 430 m n. m. [7175c–d] (Galvánek 1998) ● Slatina nad Bebravou, Cerie, 0,5 km S od stredu obce, 420 – 465 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Slatinka nad Bebravou, 0,8 km V od stredu obce, tiesňava SZ od Slatiny, exp. JV, 385 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Krásna Ves, borovicové lesíky 0,7 – 1,2 km S od kostola, 270 – 320 m n. m. [7175c] (Grulich in Mertanová & Smatanová 2006) ● Krásna Ves, 1 km S od stredu obce, Z časť Žrebíkov, cca 380 m n. m. [7175c] (Galvánek 1998) ● Slatinka nad Bebravou, stráne, skalky a sute cca 300 m V od horného konca obce, 360 m n. m. [7175d] (Lepš & Koutecký in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatinka nad Bebravou, pri žltom značenom turist. chodníku pod PR Žrebíky, medzi Dúpnou dierou a Lažtekom, 520 m n. m. [7175b] (Lepš & Koutecký in Mertanová & Smatanová 2006) ● Horné Motešice, cca 1,5 km S od stredu obce, Barancová, 300 m n. m. [7175c] (Galvánek 1998) ● Šípkov, stráň SZ od stredu obce (PR Prašník), 320 – 590 m n. m. [7175b] (Barlog 1996; Ulrych in Mertanová & Smatanová 2006; Lepš & Koutecký in Mertanová & Smatanová 2006) ● Šípkov, lúka Kabátová, 2 km SZ od obce, 520 m n. m. [7175b] (Lepš & Koutecký in Mertanová & Smatanová 2006) ● Náhorná planina JZ od Trtávky, Lupenice, 500 – 700 m n. m. [7175b] (Barlog 1996) ● Vršok Z od záveru Havránkovej doliny (JZ od kóty Nad Vyhorencom), 500 – 550 m n. m. [7175a] (Me₁, Me₂ 1996 ined.) ● Žihľavník, PR Žihľavník-Baske, lesy v spodnej časti rezervácie, 480 – 700 m n. m. [7175a] (Me₁, Me₂ 1994 – 2005 ined.; Devánová et al. in Mertanová & Smatanová 2006) ● Omšenie, NPP Lánce J od obce, exp. S – SV, 410 – 500 m n. m. [7175a] (Pohoriljaková-Škodová 1993; Me₁, Me₂ 1999 – 2001 ined.; Mertanová & Škodová in Mertanová & Smatanová 2006) ● Omšenie, Opočná dolina – skalné sute, 800 m n. m. [7175b] (Devánová et al. in Mertanová & Smatanová 2006) ● Machnác pri Trenč. Tepliciach [7175a] (Futák 1931 SLO ut *E. atropurpurea*; Futák 1947) ● Trencsénteplic [Trenčianske Teplice] [Holuby in Soó 1928 ut *Helleborine rubiginosa* (Cr.) Soó].

Všeobecné údaje: celá južná časť Strážovských vrchov (Čačko 1996); oblasť Kňazieho stola (Žitňan & Amrein 1980; Amrein & Ondrášek 1982; Magic 1986); celé širšie okolie Slatiny nad Bebravou (Galvánek 1998); širšie okolie Čierneho vrchu (Čačko 1993).

Na Jankovom vršku našli Potůček a Kothajová okrem *E. atrorubens* subsp. *atrorubens* aj 2 rastliny, podľa autorov „zrejme hybridného pôvodu“, ktoré by mohli byť krížencami *E. atrorubens* subsp. *atrorubens* a neznámeho taxónu, pravdepodobne *E. leptochila*, *E. helleborine* alebo *E. muelleri* (Potůček & Kothajová 1996).

***E. futakii* Mereda et Potůček (EN)**

Druh bol opísaný zo Strážovských vrchov v r. 1998 a jeho typová lokalita leží neďaleko skúmaného územia, na Ostrom vrchu, nad Trenčianskou Teplou (Mereda jun. & Potůček 1998). Druh je známy zatiaľ zo Slovenska z Malých Karpát (Mereda jun. ined.), Považského Inovca (Jánský 2010, Mereda jun. ined.), Bielych Karpát, Strážovských vrchov, z rozhrania Revúckej vrchoviny a Ostrôžok (cf. Perný & Mereda jun. 2000, Hrivnák et al. 2005) a najnovšie aj z Maďarska z pohoria Pilis (Somlyay 2010).

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 3): ● Skačany, Háj, dolinka S od vrcholu, exp. S – SV, 240 – 250 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s 1999 – Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Hradište, Chotoma, svahy nad CHPV Nitrica, 220 – 240 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 – Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Timoradza, kóta 402 m, 1 km V od obce, exp. V, 370 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s 1997, 1998 ined.) ● Slatinka nad Bebravou, kóta 604, SZ od obce, SZ svah, cca 500 m n. m. [7175a] (Me_s 1998 ined.) ● Omšenie, PR Žihlavič-Baske, 0,5 km JJZ od kóty Nad Vyhorencom, úpätie svahu, 480 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 2002 ined.) ● Trenčianske Teplice, Machnáč, sedlo 0,5 km JJZ od vrcholu [kóta 461,3], po pravej strane cesty 516 do Bánoviec n. B., 460 m n. m. [7175a] (Me_j 1999 ined.).

***E. helleborine* (L.) Crantz subsp. *helleborine* (LR: nt)**

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 3): ● PR Veľký vrch, J svahy V od lomu, 400 m n. m. [7376d] (Trávníček in Ambros 1996) ● PR Veľký vrch, vrcholové plató, 400 – 456 m n. m. [7376b/d] (Trávníček in Ambros 1996) ● Stráže, cca 1 km JZ od vrcholu, na dne dolinky, 300 – 350 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Stráže, vršok 1 km JZ od vrcholu, exp. S, 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Skačany, Háj, dolinka SV od vrcholu, 260 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 – Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Stráže, S svahy, cca 450 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Nitrica, kóta 543,6 J od obce, cca 520 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Nitrica, cca 1 km J od kóty 370,8 na obcou, exp. V, cca 450 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Nitrica, cca 0,7 km JV od kóty 370,8, na hrebeni nad jaskyňou Brloh, cca 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Hradište, Chotoma, nad CHPV Nitrica, 240 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 ined. – Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004) ● Chotoma, SZ – V svahy, 220 – 350 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Dolné Vestenice, kóta 557,3 S od obce, roztrúsene v okolí a na svahoch do obce, 450 – 600 m n. m. [7276c] (Me_j, Me_s 1997 – Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Látkovce, presvetlený les S od obce smerom na Ostrý vrch, cca 320 m n. m. [7276c] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Uhrovec, PR Jankov vršok [7276c] (Domin 1931 ut *E. latifolia*; Dvořák & Hajdúk 1982; Anonymus 1985; Čačko 1993; Potůček & Kothajová 1996; Mereda jun. 1999a) ● Diviacka Nová Ves, Smolová hora, lesné svahy pod vrcholom, cca 500 m n. m. [7276d] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Pri Uhrovci [7276] [Futák 1947 ut *E. latifolia* (L.) All.] ● Kňaziňove lúky [7276] (Potůček & Kothajová 1996) ● Dolina Striebornica [7276a–c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovský hrad, zostup po čerenej, smer Holý vrch [7276a] (Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovské Podhradie, popri zeleno

značenom turist. chodníku smerom na Uhrovský hrad (450 m n. m.) [7276a] (Hrouda in Ambros 1996; Barlog 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Dolina Uhrovského Podhradia [7276a–b] (Čačko 1993) ● Skupina Rokoša, Zrubisko pri Uhrov. Podhradí, cca 500 m n. m. [7276a] (Futák 1960 SAV) ● Rokoš, hrebeň Z od vrcholu, pri kóte 620,2, exp. SZ, 600 m n. m. [7276a] (Domin 1931, Domin 1948 ut *E. latifolia*) ● Rokoš, exp. JZ, cca 830 m n. m. [7276b] (Domin 1931 ut *E. latifolia*) ● Rokoš, 1 km ZSZ od vrcholu, Kanisova skala, exp. SZ, 800 – 830 m n. m. [7276b] (Domin 1931, Domin 1948 ut *E. latifolia*) ● Rokoš, bučina, exp. S, cca 900 m n. m. [7276b] (Futák 1942 SLO, Futák 1947 ut *E. latifolia*) ● Rokoš [7276] (Barlog 1996) ● Vrchol Rokoša [7276b] (Čačko 1993) ● Nitrianske Rudno, váp. skály v bočnom údolí na úpatí Rokoše, JZ od N. Rudna, exp. J, cca 380 m n. m. [7276b] (Dvořák 1978 BRA ut *E. sessilifolia*, revid. Me_j, 2000) ● Nitrianske Rudno, pri žltom značenom turist. chodníku v údolí Rudnianska dolina, 400 – 550 m n. m. [7276b] (Me_j, Me_s 2004 ined.) ● Dubníčka, 0,6 – 2 km S od obce, pozdĺž cesty od lomu ku križovatke lesných ciest, 270 – 350 m n. m. [7275b] (Daníhelka in Ambros 1996) ● Plstnatá dubina na hrebeni pod navrhovanou PR Rataje [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Rataje (navrhovaná PR), od lesného okraja po lesnú cestu [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Bradlo, svahy 1,2 – 2,3 km S – SSV od Lutova, 400 – 550 m n. m. [7275b] (Daníhelka in Ambros 1996) ● Bradlo pri Lutove, subxerofilné lúky, exp. J [7275b] (leg. Michalko & Jasičová, det. Jasičová 1965 SAV ut *E. varians*; revid. Me_j, 2001) ● Lutov, Bradlo, JV hrebeň, exp. J – JV, 430 – 520 m n. m. [7275b] (Pilko 1998) ● Bradlo, JZ hrebeň, exp. J, 460 m n. m. [7275b] (Pilko 1998) ● Bradlo [7175d–7275b] (Čačko 1993) ● Timoradza, Zlobiny, hrebeň Vysoká-Hriadky, exp. J, 380 m n. m. [7175d–7275b] (Pilko 1998) ● PR Drieňovec, v závere doliny S od Lutova [7175d/7275b] (Barlog 1996) ● Timoradza, J svahy Drieňovca, exp. J, 380 m n. m. [7175d–7275b] (Pilko 1998) ● Timoradza, J od Šilachovca, exp. JV, 420 m n. m. [7175d–7275b] (Pilko 1998) ● Timoradza, bočný hrebeň JV od Zádoru, exp. J, 380 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, 1 km JV od stredu obce, J svahy Zádoru, 335 – 395 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● NPR Bradlo, cestou zo sedla pod Kňazím stolom [7175d] (Potůček & Kothajová 1996) ● Drieňovec, JZ hrebeň, 330 – 480 m n. m. [7175d] (Grulich & Chytrý in Ambros 1996) ● Timoradza, V od Vysokej, exp. V, 500 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, vršky medzi obcou a Drieňovcom, 300 – 400 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s 1998 ined.) ● Drieňovec, údolie prebiehajúce v smere S – JV medzi Smradľavým vrchom a vrcholom Drieňovca, 280 – 420 m n. m. [7175d] (Anonymus 1986 ut *E. latifolia*; Grulich & Chytrý in Ambros 1996) ● Timoradza, svahy V od doliny Vrtle-Šilachovec, exp. J, 420 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, 2,3 km JVV od stredu obce, hrebeň S od Drieňovca, 340 – 390 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, SZ od vrcholu Nad Žlabí, exp. JZ, 440 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, Z svahy hrebeňa Vrtle-Nad Žlabí, exp. Z, 420 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, cca 1 km SV od cintorína, 390 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Kňazí stôl, 0,5 km SV od vrcholu, cca 550 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s 1998 ined.) ● Kňazí stôl, exp. SZ, 450 m n. m. [7175d] (Štěpánková & Štech in Ambros 1996) ● Kšinná, Stavanie, od osady po hrebienku až na veľkú lúku, cca 500 m n. m., potom V smerom do údolia potoka a tade naspäť do osady [7176c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Smradľavý vrch [7175d] (Futák 1947 ut *E. latifolia*) ● Udriná [7175d] (Futák 1947 ut *E. latifolia*) ● PR Udrina, svahy k sedlu pod Kňazím stolom [7175d] (Me_j, Me_s 1996 ined.; Potůček & Kothajová 1996) ● Udriná, J a JV svahy, 420 – 520 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Čierna Lehota, Kamenné vráta, JV od obce, na hrebeni, 680 – 730 m n. m. [7176c] (Me_j, Me_s 1996 ined.) ● Slatinka nad Bebravou, Kamenná (Bukovinka), SZ od obce, 540 – 560 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 1998 ined.) ● Slatinka nad Bebravou, okolie Havranej jaskyne, 400 – 460 m n. m. [7175a] (Me_j et al. in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatinka nad Bebravou, pri žltom značenom turist. chodníku pod PR Žrebíky, medzi Dúpnou dierou a Lažtekom, 520 m n. m. [7175b] (Lepš & Koutecký in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatinka nad Bebravou, Kamenná (Bukovinka), SZ od obce,

540 – 560 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 2002 ined.) ● Omšenie, vršok Z od záveru Havránkovej doliny (JZ od kóty Nad Vyhorencom), 480 – 550 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 1996 ined.) ● Žihľavník, PR Žihľavník-Baske, lesy v spodnej časti rezervácie, 480 – 700 m n. m. [7175a] (Domin 1931 ut *E. latifolia*; Me_j, Me_s 1994 – 2005 ined.; Devánová in Mertanová & Smatanová 2006) ● Popri ceste 516 z Tr. Teplíc do Motešíc, V od kóty 463,8, aj popri potoku, 340 – 380 m n. m. [7175a] (Me_j 1999, 2001 ined.) ● Machnáč, sedlo 0,5 km JJZ od vrcholu [kóta 461,3], po pravej strane cesty 516 do Bánoviec n. B., 460 m n. m. [7175a] (Me_j 1999 ined.) ● Omšenie, 2 km V od obce, Opočná dolina, exp. S – SV, 450 – 500 m n. m. [7175b] (Pohoriljaková-Škodová 1993) ● Trenčianske Teplice, vrchy za Klepáčom [7175a] (Domin 1928 ut *E. latifolia*) ● Trenčsin. Teplíc, Klepács [7075c–7175a] (Brancsik 1898 BRA ut *E. latifolia*) ● Trenčianske Teplice, Klepáč, bučina s *Carex pilosa* [7075c–7175a] (Domin 1928 ut *E. latifolia*) ● Klepáč, dolná časť kopca [7075c–7175a] (Domin 1928 ut *E. latifolia*) ● Klepáč, JZ svahy, 400 – 500 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 1994 – 2001 ined.; E. Gügel, W. Wucherpfennig, H. W. Zaiss 1998 – Gügel 1998 in litt.) ● Trenčianske Teplice, Klepáč, svahy nad kúpeľným parkom [7075c] (Brancsik 1884 ut *E. latifolia*; Me_j, Me_s 1998 – 2001 ined.) ● Trenčianske Teplice (leg. Schidlay 1943 BRA ut *Epipactis*, det. Me_j 2000) ● Okolie Trenčianskych Teplíc (Holuby 1881 ut *E. latifolia*) ● Trencsénteplíc [Trenčianske Teplice] (Baeumler in Soó 1928 ut *Helleborine latifolia* (Huds.) Druce).

Všeobecné údaje: celá južná časť Strážovských vrchov (Čačko 1996); roztrúsene v skupine Kňazieho stola a v jeho okolí (Futák 1947); oblasť Kňazieho stola (Žitňan & Amrein 1980; Amrein & Ondrášek 1982; Magic 1986); širšie okolie Čierneho vrchu (Čačko 1993).

***E. komoricensis* Mereda (VU)**

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 4): ● Skačany, Háj, dolinka SV od vrcholu, 250 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Obec Nitrica, Drieňový vrch, cca 0,8 km SZ od vrcholu, cca 500 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.; Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Timoradza, 1,5 km SVV od obce, v doline S od Drieňovca, 300 m n. m. [7175d] (Mereda jun. 1998; Mereda jun. in Galvánek 1998) ● Čierna Lehota, 1 km V od vršku Jalovec (606,5 m), 550 m n. m. [7175b–d / 7176a–c] (Me_s 2005 ined.) ● Slatinka nad Bebravou, 2 km SZ od obce, pri okraji Veľkých lúk, 560 m n. m. [7175a] (Mereda jun. 1998) ● Omšenie, vršok Z od záveru Havránkovej doliny [JZ od kóty Nad Vyhorencom], exp. JV – Z – S, 470 – 550 m n. m. [7175a] (Mereda jun. 1998) ● Omšenie, PR Žihľavník-Baske, 1 km JZ od vrcholu Žihľavníka, cca 700 m n. m. [7175a] (Me_s 2004 ined.) ● PR Žihľavník-Baske, svahy okolo modro značeného turist. chodníka, pod kótou Nad Vyhorencom, 500 – 700 m n. m. [7175a] (Mereda jun. 1998, 1999a).

Všeobecný údaj: na S od údolia potoka Bebrava (Mereda jun. 1996b).

Druh *E. komoricensis* bol opísaný v r. 1996 zo Strážovských vrchov (typová lokalita leží pri meste Ilava) a systematicky patrí do okruhu *E. leptochila*. Oproti ostatným taxónom zo skupiny *E. leptochila* možno *E. komoricensis* dobre rozpoznať najmä podľa krátkych listov a listeňov (cf. Mereda jun. 1996b). V súčasnosti je druh známy už z 10 pohorí Slovenska, od Javorníkov až po Čiernu horu a Slovenský kras (Mereda jun. 1998; Dítě 1999, 2006; Dítě et al. 2004; Mereda jun. ined.).

Ako s podhorským elementom sa môžeme s uvedeným druhom v území stretnúť najčastejšie v bukových lesoch v oblasti masívu Baskeho.

***E. leptochila* s. l.** (incl. *E. leptochila* (Godfery) Godfery subsp. *leptochila*, *E. l.* subsp. *neglecta* Küm-pel a iné doposiaľ neopísané typy)

Okruh *E. leptochila* s. l. zahŕňa taxonomicky pomerne komplikovanú skupinu kruštíkov, v rámci ktorej bolo doposiaľ z Európy opísaných viac ako 10 druhov. Spomedzi týchto opísaných taxónov sa

tri – *E. leptochila*, *E. neglecta* (Kümpel) Kümpel a *E. komoricensis* – vyskytujú aj na území Slovenska a dva z nich – *E. neglecta* a *E. komoricensis* – boli zaznamenané aj na študovanom území (pozri inde v texte). Taxonomický status typov patriacich do skupiny *E. leptochila* je jednotlivými autormi chápaný rôzne. Azda najviac sa v literatúre polemizuje o statuse taxónu *E. neglecta*. Niektorí autori ho považujú za dobrý druh, iní ho hodnotia ako poddruh alebo varietu *E. leptochila* a ďalší ho dokonca pokladajú len za súčasť variability *E. leptochila*, bez osobitného taxonomického významu (Delforge & Gévaudan 2002; Presser 2002; Reinhardt & Richter 2004).

Okrem spomenutých 3 taxónov sa na Slovensku vyskytujú z okruhu *E. leptochila* i ďalšie, doposiaľ však neopísané taxóny, pričom viaceré z nich svojím výskytom zasahujú i do skúmaného územia. Keďže ich výskum nie je doposiaľ ukončený, rozhodol som sa ich na tomto mieste nezverejňovať a v nižšie uvedenom prehľade uvádzam len tie lokality taxónov z okruhu *E. leptochila*, ktoré boli zo skúmaného územia doposiaľ publikované.

Rozšírenie v skúmanom území: ● Látkovce, severne od obce smerom na Ostrý vrch, cca 320 m n. m. [7276c] (Dvořák & Hajdúk 1982; Potůček in Rydlo 1989) ● Látkovce, 0,7 km JZ od Ostrého vrchu [7276c] (Potůček in Rydlo 1989) ● Rokoš [7276] (Barlog 1996) ● Timoradza, pri majeri Zlobiny, *Quercetum pubescentis*, cca 300 m n. m. [7275b] (Futák 1960 SAV ut *E. helleborine*, revid. Me_j 2001 ut „*E. leptochila* agg., non *E. leptochila* s. str.“) ● Podlužany, hrebeň JZ od Drieňovca [7175d–7275b] (Me_j in Galvánek 1998) ● Timoradza, 1 km JV od stredu obce, JZ svahy Zádoru, cca 350 m n. m. [7175d] (Me_j in Galvánek 1998) ● Hrebeň od Ciera k Drieňovcu [7175d] (Me_j in Galvánek 1998) ● Timoradza, Cier [7175d] (Me_j in Galvánek 1998) ● Kopanice [7175c] (Galvánek 1998) ● Hrebeň JV od Udrinej [7175d] (Me_j in Galvánek 1998) ● Krásna Ves, PR Žrebíky, 1,3 – 2 km S – SSV od kostola, 350 – 400 m n. m. [7175c] (Me_j in Mertanová & Smatanová 2006 – jedince patria k doposiaľ neopísanému typu kruštika „carpatica“) ● Dolina J od Močidiel [?] (Amrein in Galvánek 1998) ● Náhorná planina JZ od Trtávky, Lupenice, 500 – 700 m n. m. [7175b] (Barlog 1996).

Žiadny z vyššie prezentovaných údajov z južnej časti Strážovských vrchov sa s najväčšou pravdepodobnosťou nevzťahuje na *E. leptochila* s. str. Tento druh sa vyznačuje ± konkávne modelovaným epichilom, ktorý je nápadne rovno odstávajúci, na vrchole končísto predĺžený a často nápadne zelenkasto sfarbený. Takéto populácie som na Slovensku spomedzi doposiaľ publikovaných lokalít *E. leptochila* overil len vo Veľkej Fatre, v Západných a Nízkych Tatrách, na Muránskej planine a v Čiernej hore (Mereďa jun. ined.). Na základe fotografie, ktorú som videl, považujem aj údaje o výskyte *E. leptochila* v Chočských vrchoch (Dítě 1999) za vierohodné. Údaje zo skúmaného územia sa vzťahujú pravdepodobne buď na *E. komoricensis* alebo *E. neglecta*, alebo na niektorý z doteraz neopísaných taxónov, ktoré sa v skúmanom území pomerne hojne vyskytujú.

Z oblasti Kňazieho stola spomína Čačko výskyt „bližšie nešpecifikovaného“ taxónu z okruhu *E. leptochila* subsp. *leptochila*, ktorý sa od nominálneho druhu odlišuje rozdielnym tvarom stĺpika (Čačko 1996). Môže tu ísť buď o *E. komoricensis* alebo o jeden z doposiaľ neopísaných taxónov zo skupiny *E. leptochila* resp. *E. leptochila*–*E. neglecta*.

E. microphylla (Ehrh.) Sw. (VU)

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 5): ● Oslany [Scheffer 1927 ut *Helleborine microphylla* (Ehrh.) Schinz & Thell] ● Veľký vrch, rozvolnená cerová dúbrava, 350 m n. m. [7376d] (Hrouda in Ambros 1996) ● Veľký vrch PR, J svahy V od lomu, 400 m n. m. [7376d] (Trávníček in Ambros 1996) ● Veľký vrch PR, v sedle cca 0,6 km SV, 350 – 360 m n. m. [7376b] (Trávníček in Ambros 1996) ● Telesný vrch, 1 – 1,5 km SSZ od kóty 437, 340 – 380 m n. m. [7376b] (Trávníček in Ambros 1996) ● Stráže, vršok 1 km JZ od vrcholu, 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 – Me_j, Me_s, Batoušek,

J. Reinhardt 2004 ined.) ● Skačany, Háj, dolinka SV od vrcholu, 260 m n. m. [7376a] (Me_j, 1999 – Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Stráže, S svahy, cca 450 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, 1999 ined.) ● Nitrica, cca 1 km J od kóty 370,8 na obcou, exp. V, cca 350 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, 1999 ined.) ● Nitrica, cca 0,7 km JV od kóty 370,8, na hrebeni nad jaskyňou Brloh, cca 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Chotoma, exp. S, 280 – 300 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s, 1999 ined.) ● Dolné Vestenice [?] (Scheffer 1927 ut *Helleborine microphylla*) ● Dolné Vestenice, krovinaté svahy cca 0,8 km S nad obcou, 280 – 340 m n. m. [7276c] (Trávníček in Ambros 1996) ● Dolné Vestenice, krovinaté svahy cca 1 km SZ od stredu obce, 280 – 350 m n. m. [7276c] (Trávníček in Ambros 1996) ● Horné Vestenice, pri zelenej značke SSZ od obce, 470 – 650 m n. m. [7276d] (Grulich in Ambros 1996) ● Látkovce, presvetlený les severne od obce smerom na Ostrý vrch, cca 320 m n. m. [7276c] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Uhrovec, PR Jankov vršok, teplomilné xerothermné dubiny s vysadenými borovicami po pravej strane cesty od križovatky VSV od Ostrého vrchu až k vrcholu [7276c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovec, PR Jankov vršok [7276c] (Domin 1931; Anonymus 1985; Dvořák & Hajdúk 1982; Procházka & Velíšek 1983; Čačko 1996) ● Diviacka Nová Ves, Smolová hora, lesné svahy pod vrcholom, cca 500 m n. m. [7276d] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Dolina Striebornice [7276a–7276c] (Čačko 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovský hrad, výstup z Uhrov. Podhradia [7276a] (Barlog 1996; Hroudá in Ambros 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Hrebeň od Uhroveckého Podhradia k Zrubisku, 470 m n. m. [7276a] (Futák 1960 SAV; Futák 1961) ● Prievidza, in Fageto nudo in decliv. m. Vysoký rokoš versus p. Vrbäny, 550 m n. m. [7276c–d] (Valenta 1939 BRA) ● Rokoš, hrebeň Z od vrcholu, pri kóte 620,2, exp. S [7276a] (Domin 1948) ● Rokoš, 1 km ZSZ od vrcholu, pod Kanisovou skalou, exp. JV, 515 m n. m. [7276b] (Futák 1961) ● Nitrianske Rudno, pri žlto značenom turist. chodníku v údolí Rudnianska dolina, 400 – 550 m n. m. [7276b] (Me_j, Me_s, 2004 ined.) ● Plstnatá dubina na hrebeni pod navrhovanou PR Rataje [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Rataje (navrhovaná PR), od lesného okraja po lesnú cestu [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Lutov, 1,1 km VSV až 1,6 km SV od obce, od križovatky lesných ciest až k lesnej svetline na Z svahu, 320 – 360 m n. m. [7275b] (Daníhelka in Ambros 1996) ● Lutov, cca 2 km SSZ od stredu obce, pod Veľkou Rovňou [7275b] (Galvánek 1998) ● Bradlo, J až JZ svahy [7275b] (Galvánek 1998; Pilko 1998) ● Timoradza, V od Zlobín [7275b] (Galvánek 1998) ● NPR Bradlo, zoskup do Lutova po JV svahu (340 m n. m.) [7275b] (Futák 1960 SAV; Futák 1961; Potůček et al. in Potůček & Businský 1985; Potůček & Kothajová 1996; Pilko 1998) ● Bradlo [7175d–7275b] (Čačko 1993) ● NPR Bradlo, cestou zo sedla pod Kňazím stolom [7175d] (Daníhelka in Ambros 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Timoradza, 3 km JVV od stredu obce, Kravie vrchy [7175d/7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, na hrebeni od majera Zlobiny k vrchu Drieňovec, 365 m n. m. [7175d–7275c] (Futák 1961; Grulich & Chytrý in Ambros 1996) ● Timoradza, Zlobiny, hrebeň Vysoká-Hriadky, exp. J, 380 m n. m. [7175d–7275c] (Pilko 1998) ● Timoradza, 1 km JV od stredu obce, svahy Zádoru (vršok s vysielacom), 345 – 400 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998; Pilko 1998; Me_j, Me_s, 1997 – Me_j, Me_s, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Timoradza, Vysoká, Zadar [7175d] (Schidlay 1930 BRA) ● Timoradza, kóta 402 m, 1 km V od obce, exp. V, 370 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s, 1998 – Me_j, Me_s, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Timoradza, V od Vysokej, exp. V, 500 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, hrebeň Nad Žlabí-Vrtle, exp. Z, 460 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, cca 0,5 km V od obce, exp. J, 300 m n. m. [7175c/d] (Pilko 1998) ● Timoradza, Bukovina, exp. S, 370 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● Timoradza, dno údolia smerom ku Kňaziemu stolu 1,8 km V od obce, 280 – 300 m n. m. [7175d] (Grulich, Chytrý in Ambros 1996) ● Kňazí stôl, 0,5 km SV od vrcholu, cca 550 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s, 1998 ined.) ● Kňazí stôl, zarastajúce pastviny a lesnaté svahy na SZ úpäti, 450 m n. m. [7175d] (Štěpánková, Štech in Ambros 1996) ● Kšinná, Stavanie, od osady po hrebienku až na veľkú lúku, cca 500 m n. m., potom V smerom do údolia potoka a tade naspäť do osady [7176c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Smradľavý

vrch (úpätie Udriny pri Timoradzi, *Querceto-Carpinetum*), cca 330 m n. m. [7175d] (Futák 1947; Futák 1960 SAV; Kováčik 1969; Magic 1986) ● Udrina [7175d] (Futák 1947) ● Udrina, J svahy, exp. JZ, 500 m n. m. [7175d] (Pilko 1998) ● PR Udrina, svahy k sedlu pod Kňazím stolom, cca 480 m n. m. [7175d] (Potůček & Kothajová 1996; Pilko 1998; Štěpánková, Štech in Ambros 1996) ● PR Udrina, svahy k Smradľavému vrchu, cca 460 m n. m. [7175d] (Potůček & Kothajová 1996; Pilko 1998) ● Udrina, pri lesnej ceste v dolnej časti S svahu, 360 – 400 m n. m. [7175d] (Štěpánková, Štech in Ambros 1996) ● Trebichava, 0,5 km V od spodného konca obce, 470 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Čierna Lehota, Kamenné vráta JV od obce, na hrebeni, 680 – 730 m n. m. [7176c] (Me₁, Me₂ 1996 ined.) ● Krásna Ves, SZ svahy Chropatinca, 430 m n. m. [7175c–d] (Galvánek 1998) ● Slatinka nad Bebravou, 0,8 km V od stredu obce, tiesňava SZ od Slatiny, exp. JV, 385 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Pri Slatinke nad Bebravou (Futák 1947) ● Krásna Ves, PR Žrebíky, 1,3 – 2 km S – SSV od kostola, 350 – 450 m n. m. [7175a] (Galvánek 1998; Grulich in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatinka nad Bebravou, bučina na JZ úpätí Lúkovca, 340 m n. m. [7175a] (Lepš & Koutecký in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatinka nad Bebravou, okolie Havranej jaskyne, 360 – 400 m n. m. [7175a] (Me₁, et al. in Mertanová & Smatanová 2006) ● Krásna Ves, 1,5 km SSZ od stredu obce, pod Okružlou [7175a–c] (Galvánek 1998) ● Šípkov, cca 1 km Z od stredu obce (pod vykrývačom) [7175b/d] (Galvánek 1998) ● Slatinka nad Bebravou, Kamenná (Bukovinka), SZ od obce, 460 – 560 m n. m. [7175a] (Me₁, Me₂ 1998 – 2002 ined.) ● Šípkov, Paušová, skalky a suťoviská uprostred doliny oproti kóte 593,4, 460 m n. m. [7175b] (Ulrych in Mertanová & Smatanová 2006) ● Čierna Lehota, sutinový les pod vápencovou skalnou stenou v lese pod kótou Trtávka (836,8), 790 m n. m. [7175b] (J. Košťál & Kochjarová in Mertanová & Smatanová 2006) ● Čierna Lehota, Sokolia dolina, 610 m n. m. [7176a] (Eliáš jun. et al. in Mertanová & Smatanová 2006) ● Medzi Čiernou Lehotou a Valaskou Belou, starý bukový les [7176a] (Futák 1943 SLO; Futák 1947) ● Žihľavník, Nad Vyhorencom, exp. Z – JZ, 480 – 700 m n. m. [7175a] (Me₁, Me₂ 1994 – 2005 ined.; Devánová in Mertanová & Smatanová 2006) ● Machnáč pri Trenčianskych Tepliciach [7175a] (Futák 1931 SLO; Futák 1947) ● Pod Machnáčom [7175a] (Holuby 1881, 1887, 1888) ● Trenčianske Teplice, Klepáč, bučina s *Carex pilosa* [7075c–7175a] (Domin 1928) ● Klepáč, dolná časť kopca [7075c–7175a] (Domin 1928) ● Klepáč, JZ svahy, 400 – 500 m n. m. [7175a] (E. Gügel, W. Wucherpfennig, H. W. Zaiss 1998 – Gügel 1998 in litt.) ● Klepáč, S svah [7075c] (Domin 1931) ● Klepáč [7075c–7175a] (Futák 1947) ● Okolie Trenčianskych Teplíc (leg. L. Winkler, det. J. L. Holuby in Holuby 1881) ● Okolie Trenčianskych Teplíc (leg. L. Winkler, det. J. L. Holuby in Holuby 1881) ● Trencséteplíc [Trenčianske Teplice] (Retzdorf, Seehaus, Baeumler in Soó 1928 ut *Helleborine microphylla*) ● V lese na úbočí V nad Trenč. Teplicemi, cca 300 m n. m. [7075c] (Zavřel 1949 BRA) (lokalita leží možno už mimo skúmaného územia).

Všeobecné údaje: celá južná časť Strážovských vrchov (Čačko 1996); celé širšie okolie Slatiny nad Bebravou (Galvánek 1998); oblasť Kňazieho stola (Futák 1960; Žitňan & Amrein 1980; Amrein & Ondrášek 1982; Magic 1986; Čačko 1996); Jankov vršok a jeho širšie okolie (Čačko 1993).

Z Jankovho vršku a z Ratajov uvádzajú Potůček a Kothajová (1996) okrem typických jedincov *E. microphylla* aj exempláre „vyššej formy s bohatým súkvetím, otvorene kvitnúcimi a väčšími kvetmi“, ktoré označujú ako 'f. „macrantha“'. Doposiaľ však nebol tento taxón platne opísaný (cf. aj Potůček 1990: 66).

E. muelleri Godfery (VU)

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 4): ● Veľký vrch PR, J svahy V od lomu, 400 m n. m. [7376d] (Trávníček in Ambros 1996) ● Ad marginem silvae in declivi orientali collis Veľký vrch 456 m sept.-occid. ab oppidulo Oslany, cca 320 – 340 m n. m. [7376b/d] (Holub 1970; Procházka, Velíšek 1983) ● Inter collem Olovenec 437 m & vicum Chalmová, sept.-occid. a pago Čereňany, cca 300 –

350 m n. m. [7376b] (Holub 1970; Procházka, Velíšek 1983) ● Telesný vrch, lesy a lúčky 0,5 km Z od kóty 437, 350 – 390 m n. m. [7376b] (Trávníček in Ambros 1996) ● Skačany, Stráže, vršok 1 km JZ od vrcholu, 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Stráže, cca 1,5 km JZZ od vrcholu, exp. SSZ, 280 – 300 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Stráže, S svahy, cca 450 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Nitrica, kóta 543,6 J od obce, cca 520 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Nitrica, Slatina, xerothermné lúky v sedle SZ od Drieňového vrchu, cca 500 m n. m., 48°41'26''N, 18°27'34''E [7376b] (Galvánek, Ohrádková 2000) ● Nitrica, cca 0,7 km JV od kóty 370,8, na hrebene nad jaskyňou Brloh, cca 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Hradište, Chotoma, nad CHPV Nitrica, 240 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004) ● Chotoma, exp. SV, 340 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Dolné Vestenice, vrch SV od Chotomej, exp. SZ, 280 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 ined.) ● Dolné Vestenice, xerothermné svahy pri ceste smer Jankov vršok cca 1,1 km Z od stredu obce, 220 – 250 m n. m. [7276c] (Trávníček in Ambros 1996) ● Dolné Vestenice, krovinaté svahy cca 0,8 km S nad obcou, 280 – 340 m n. m. [7276c] (Trávníček in Ambros 1996) ● Horné Vestenice, pri zelenej zn. SSZ od obce, 320 – 470 m n. m. [7276d] (Grulich in Ambros 1996) ● Látkovce, severne od obce smerom na Ostrý vrch, cca 320 m n. m. [7276c] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Látkovce, S od Látkovců směrem na Ostrý vrch, 370 m n. m. [7276c] (Dvořák 1979 BRA ut *E. helleborine*; revid. Me_j 2000) ● Dolné Vestenice, Hradištnica, presvetlené teplomilné dubiny na južných svahoch cca 0,5 km SZ od samoty, 350 – 380 m n. m. [7276c] (Trávníček in Ambros 1996) ● In declivibus fruticosis ad lapidinas orient. a pago Nitrianske Sučany, 320 – 350 m n. m. [7276d] (Holub 1970; Procházka, Velíšek 1983) ● Uhrovec, PR Jankov vršok, teplomilné xerothermné dubiny s vysadenými borovicami po pravej strane cesty od križovatky VSV od Ostrého vrchu až k vrcholu [7276b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Jankov vršok [7276b] (Dvořák & Hajdúk 1982; Anonymus 1985; Čačko 1993) ● Diviacka Nová Ves, Smolová hora, lesné svahy pod vrcholom, cca 500 m n. m. [7276d] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Kňazhinove lúky, povedľa červeno-zeleno značeného turist. chodníka, 850 m n. m. [7276d] (Me_j, Me_s 1997 ined.) ● Dolina Striebornica [7276a–c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Uhrovský hrad, výstup z Uhrov. Podhradia [7276a] (Barlog 1996; Hroudá in Ambros 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Malý Rokoš, les na J svahu, 780 – 900 m n. m. [7276b] (Grulich in Ambros 1996) ● Nitrianske Rudno, váp. skály v bočnom údolí na úpatí Rokoše, JZ od N. Rudna, exp. J, cca 380 m n. m. [7276b] (Dvořák 1978 BRA ut *E. sessilifolia*, revid. Me_j 2000) ● In declivi merid.-orient. in valleculo sept.-orient. a pago Omastina, occid. a monte Válovy 758 m, cca 570 – 610 m n. m. [7276a] (Holub 1970) ● Nitrianske Rudno, pri žltom značenom turist. chodníku v údolí Rudnianska dolina, 400 – 550 m n. m. [7276b] (Me_j, Me_s 2004 ined.) ● Plstnatá dubina na hrebene pod navrhovanou PR Rataje [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Rataje (navrhovaná PR), od lesného okraja po lesnú cestu [7275b] (Potůček & Kothajová 1996) ● Bradlo [7175d–7275b] (Čačko 1993) ● NPR Bradlo, cestou zo sedla pod Kňazím stolom [7175d] (Daníhelka in Ambros 1996; Potůček & Kothajová 1996) ● Timoradza, vršok s vysielacom 1 km JV od stredu obce, svah JV od vrcholu, 360 – 400 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s 1997 ined.) ● Timoradza, Cier [7175d] (Galvánek 1998; Me_j, Me_s, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Timoradza, borovice za cintorínom 0,7 – 1,5 km VSV od obce, 270 – 300 m n. m. [7175d] (Grulich in Ambros 1996) ● Kňazí stôl, 0,5 km SV od vrcholu, cca 550 m n. m. [7175d] (Me_j, Me_s 1998 ined.) ● Kšinná, Stavanie, od osady po hrebienku až na veľkú lúku, cca 500 m n. m., potom V smerom do údolia potoka a tade naspäť do osady [7176c] (Potůček & Kothajová 1996) ● PR Smradľavý vrch [7175d] (Potůček & Kothajová 1996) ● PR Udrina, svahy k sedlu pod Kňazím stolom [7175d] (Barlog 1996; Potůček & Kothajová 1996; Me_j, Me_s 1996 ined.) ● Udrina, J a JV svahy [7175d] (Galvánek 1998) ● PR Udrina, svahy k Smradľavému vrchu [7175d] (Barlog 1996; Potůček & Kothajová 1996; Galvánek 1998) ● Udrina, bučina v strednej a hornej časti S svahu, 500 – 600 m n. m. [7175d] (Štěpánková, Štech in Ambros 1996) ● Trebichava, 0,5 km

V od spodného konca obce, 470 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Krásna Ves, teplomilné dúbavy 1,3 km S od kostola, 320 – 350 m n. m. [7175c] (Me_j in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatinka nad Bebravou, lesy nad hranou skál medzi Havraňou jaskyňou a údolím S od obce, 1,6 – 1,8 km S – SSV od križovatky v obci, 400 – 450 m n. m. [7175a] (Me_j in Mertanová & Smatanová 2006) ● Slatina nad Bebravou, 1,7 km V od stredu obce, Podračie [7175d] (Galvánek 1998) ● Slatinka nad Bebravou, Kamenná (Bukovinka), SZ od obce, 540 – 560 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 2002 ined.) ● Čierna Lehota, Kamenné vráta JV od obce, na hrebeni, 680 – 730 m n. m. [7176c] (Me_j, Me_s 1996 ined.).

Všeobecné údaje: celá južná časť Strážovských vrchov (Čačko 1996); širšie okolie Čierneho vrchu (Čačko 1993); celé širšie okolie Slatiny nad Bebravou (Galvánek 1998).

***E. neglecta* (Kümpel) Kümpel (EN)**

Druh *E. neglecta*, patriaci do okruhu *E. leptochila* (pozri vyššie), je značne variabilným taxónom, rozpadajúcim sa v rámci areálu na viacero znakovo špecifických populácií. V južnej časti Strážovských vrchov sa vyskytujú také populácie, ktoré sú na rozdiel od typových jedincov z Nemecka charakterizované nasledujúcou kombináciou znakov: vnútorné okvetné lístky vždy intenzívne fialovejúce, hypochil značne úzky, epichil v strede len s málo zreteľným žltkastým sfarbením, kvety vždy bez viscidia (rostelovej žliazky).

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 4): ● Stráže, vršok 1 km JZ od vrcholu, exp. S, 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 – Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Skačany, Háj, dolinka S od vrcholu, exp. S, 240 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Oblasť Jankovho víšku [7276c] (Čačko 1996 ut *E. leptochila* subsp. *neglecta*) ● Nitrianske Rudno, pri žltom značenom turist. chodníku v údolí Rudnianska dolina, pod sedlom Rázdelie, cca 600 m n. m. [7276b] (Me_j, Me_s 2004 ined.).

***E. palustris* (L.) Crantz (VU)**

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 4): ● Veľké Bielice, okolie prameňa termálnej vody, 195 m n. m. [7376c] (Štěpánková, Štech in Ambros 1996) ● Čierna Lehota, svahové pramenisko a okolitá slatinná lúka pod kótou Trtávka (836,8), 790 m n. m. [7175b] (J. Košťál & Kochjarová in Mertanová & Smatanová 2006) ● Valaská Belá, lúky medzi lazmi Kučerovci a Sieklovci, 540 – 575 m n. m. [7176a] (Galvánek & Lepš in Mertanová & Smatanová 2006) ● Omšenie, PR Lánce J od obce, exp. S – SV, 410 – 500 m n. m. [7175a] (Domin 1928; Pohoriljaková-Škodová 1993; Mereďa jun. 1999a; Mertanová & Škodová in Mertanová & Smatanová 2006) ● Omšenie, 2 km V od obce, Opočná dolina, exp. S – SV, 450 – 500 m n. m. [7175b] (Pohoriljaková-Škodová 1993; Devánová et al. in Mertanová & Smatanová 2006).

Všeobecný údaj: Omšenská dolina (Deván 1985).

***E. placentina* Bongiorno et Grünanger (CR)**

Druh *E. placentina* patrí na Slovensku k najzriedkavejším kruštíkom. Doposiaľ bol u nás zaznamenaný len na 2 lokalitách v Strážovských vrchoch, na 2 lokalitách v Bielych Karpatoch (Perný, Mereďa jun. 2000) a na 2 lokalitách v Malých Karpatoch (Kolník 2004a). Okrem Slovenska je druh známy už len z Talianska (od Sicílie po severné Taliansko), Francúzska (Korzika, južné Francúzsko), Švajčiarska, Dalmácie (cf. Eimann & Eimann 2009) a Maďarska (Tóth 2000).

Rozšírenie v skúmanom území: ● Dubnička (Čačko 1996, 1998; Vlčko 1997; Mereďa jun. 1999a; Me_j, Me_s 1993 – 2003 ined.; Vlčko et al. 2003).

Uvedenú populáciu pri obci Dubnička našli v r. 1992 (cf. Čačko 1998; Vlčko et al. 2003), resp. v r. 1993 (cf. Vlčko 1997; Dítě 2001) Lobotka a Čačko (Čačko 1993), ako prvú na Slovensku.

E. pontica Taubenheim (VU)

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 2): ● Skačany, Háj, pri vrchole, 300 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 ined.) ● Skačany, Háj, 1 km Z od vrcholu, exp. S, 230 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 ined.) ● Skačany, Stráže, vršok 1 km JZ od vrcholu, 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, Batoušek, J. Reinhardt 2004 ined.) ● Chotoma, 0,7 km JJV od vrcholu, exp. JV, 280 m n. m. [7376a] (Me_j 1999 ined.) ● Chotoma, v sedle s vrškom SV od nej, 350 m n. m. [7376a] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Obec Nitrica, Drieňový vrch, cca 0,8 km SV od vrcholu, SV exp., cca 500 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Nitrica, cca 0,7 km JV od kóty 370,8, na hrebeni nad jaskyňou Brloh, cca 400 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s, J. Reinhardt, S. Hertel 2004 ined.) ● Horné Vestenice, vľavo od zeleno značeného turist. chodníka smerom na Rokoš, medzi kótami 809,4 a 918,8, cca 820 m n. m. [7276d] (Me_s 1997 ined.) ● Dubnička, kóta 322,9 JV od obce, pri žltom značenom turist. chodníku, cca 330 m n. m. [7275b] (Me_j, B. Burjaniv 2003 ined.) ● Dubnička, 1 km V od obce, pri žltom značenom turist. chodníku, cca 200 m od rázcestia s modro značeným turist. chodníkom, 320 m n. m. [7275b] (Me_j, B. Burjaniv 2003 ined.) ● Lutov, 0,5 km JZ od okraja obce, nad cestou do obce Prusy, 235 m n. m. [7275b] (Me_j 1998 ined.) ● Lutov, cca 1 km SV od okraja obce, exp. SZ, cca 300 m n. m. [7275b] (Me_j 1998 ined.) ● Dubnička, 2 km SSZ od obce, cca 0,8 – 1 km od Ratajov, exp. JV – V [7275b] (Me_j 1998 ined.) ● Dubnička, cca 3 km SSV od obce, Rataje, 360 – 400 m n. m. [7275b] (Me_j, Me_s 1993 – Me_j, B. Burjaniv 2003 ined.) ● Kňazi stôl, 0,5 km SV od vrcholu, cca 550 m n. m. [7175d] (Meredá jun. 1997b; Mereda jun. 1999a) ● Horné Motešice, 1 km SV od obce, Domková, exp. Z, cca 320 m n. m. [7175c] (Meredá jun. 1997b) ● Horné Motešice, 2 km SSV od obce, 340 m n. m. [7175c] (Meredá jun. 1997b) ● Slatinka nad Bebravou, PR Žrebíky, 0,6 km JZ od kóty 747,8, 550 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 2002 ined.) ● Čierna Lehota, 0,5 km JV od obce, pri modro značenom turist. chodníku, 440 – 470 m n. m. [7176c] (Meredá jun. 1997b).

Všeobecné údaje: Strážovské vrchy (Vlčko 1995); oblasť Kňazieho stola (Čačko 1996).

Posledne uvedené citácie Vlčka a Čačka sa vzťahujú na rovnakú lokalitu Rataje, na ktorej bol druh v r. 1987 Vaňom prvýkrát nájdený na Slovensku (cf. Vlčko 1995).

Lokalita nad Hornými Vestenicami medzi kótami 809,4 a 918,8 m predstavuje pravdepodobne výškové maximum druhu na Slovensku (cca 820 m n. m.). Doposiaľ mne známe najvyššie položené lokality *E. pontica* na Slovensku (na Vápči a na Veľkom Maníne) ležia v nadmorskej výške cca 650, resp. 700 m (Meredá jun. 1997b; Mereda jun. ined.).

E. pseudopurpurata Mereda (EN)

Druh *E. pseudopurpurata* (obr. 6), opísaný v r. 1996 zo skúmaného územia (Meredá jun. 1996a), bol okrem viacerých pohorí stredného Slovenska (Perný & Mereda jun. 2000) zaznamenaný aj na niekoľkých lokalitách v Bielych Karpatoch na Morave (Batoušek 1999; Batoušek et al. 2005). Údaj o výskyte tohoto druhu v Maďarsku pri Balatone (Devillers & Devillers-Terschuren 2000) je s najväčšou pravdepodobnosťou chybný a vzťahuje sa na nízke jedince druhu *E. purpurata*.

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 5): ● Uhrovské Podhradie, vrch V od Uhrovského hradu, 0,7 – 1 km SZ od kóty 836,1, exp. SSZ – Z, 550 – 600 m n. m. [7276a] (Me_j 1997 ined.) ● Uhrovské Podhradie, cca 1 km SV od kóty 836,1, exp. Z, cca 700 m n. m. [7276b] (Me_j 1997 ined.) ● Nitrianske Rudno, 0,7 km SZ od vrchu Ostrá hôrka, v údolí Rudnianska dolina, 450 – 500 m n. m. [7276b] (Me_j, Me_s 2004 ined.) ● Slatinka nad Bebravou, Bukovinka, cca 2 km SZ od stredu obce, cca 540 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 1996; Mereda jun. 1997a) ● Omšenie, vršok Z od záveru Havránkovej doliny (JZ od kóty Nad Vyhorencom), exp. SV, cca 530 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 1998 ined.) ● Declive austro-occidentale montis Klepáč, 400 m n. m. (= locus classicus) [7175a] (Meredá jun. 1996a).

***E. purpurata* Sm. (VU)**

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 5): ● Stráže, na dne dolinky SSZ od horárne Dolina, 270 – 330 m n. m. [7376b] (Me_j, Me_s 1999 ined.) ● Jankov vršok [7276c] (Čačko 1996) ● Diviacka Nová Ves, Smolová hora, lesné svahy pod vrcholom, cca 500 m n. m. [7276d] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Dolina Striebornica [7276a–c] (Potůček & Kothajová 1996) ● Nitrianske Rudno, bočné údolie JZ od obce na úpäti Rokoša, 360 – 390 m n. m. [7276b] (Dvořák & Hajdúk 1982) ● Dubnička, 1 km SSV od vršku Lipový brod, pri žltu značenom turist. chodníku, cca 300 m n. m. [7275b–d] (Me_j, B. Burjaniv 2003 ined.) ● Lutov, cca 1 km SV od okraja obce, exp. SZ, cca 300 m n. m. [7275b] (Me_j 1998 ined.) ● Dubnička, cca 3 km SSV od obce, Rataje, 360 – 400 m n. m. [7275b] (Potůček & Kothajová 1996; Me_j, Me_s 1993 – Me_j, B. Burjaniv 2003 ined.) ● JZ od Kňazieho stola [7275b] (Čačko 1996) ● Slatinka nad Bebravou, Kamenná (Bukovinka), SZ od obce, 540 – 560 m n. m. [7175a] (Me_j, Me_s 1998 – 2002 ined.) ● Trenčianske Teplice, Klepáč, bučina s *Carex pilosa* [7075c–7175a] (Domin 1928 ut *E. varians*) ● Klepáč, exp. Z, cca 450 m n. m. [7075c/7175a] (Me_s 1999).

Všeobecné údaje: skupina Rokoša (Magic 1986 ut *E. sessilifolia*).

Z lokality Rataje uvádzajú Potůček a Kothajová (1996) okrem typických jedincov *E. purpurata* aj jedince s úplnou alebo čiastočnou stratou chlorofylu, ktoré sú v literatúre označované ako *lusus rosea* (ich prítomnosť na lokalite som overil spolu s otcom). Takéto jedince sa udávajú z rôznych častí areálu druhu a boli nájdené už aj inde na Slovensku (Mereďa jun. ined.).

Keďže v minulosti nebol taxón *E. pseudopurpurata* odlišovaný od *E. purpurata*, je možné, že Dominov údaj z r. 1928 za vzťahuje práve na *E. pseudopurpurata* (a možno práve na typovú lokalitu daného druhu) – zvlášť, keď Domin navštívil dané lokality v polovici júla, kedy sa uvedené dva druhy nedajú bez morfolologickej analýzy kvetných púčikov s istotou odlíšiť.

***E. tallosii* Molnár et Robatsch (EN)**

Druh *E. tallosii* bol opísaný v r. 1996 zo SZ Maďarska a doposiaľ bol zistený v Maďarsku (Molnár et al. 1998), na Slovensku (Vlčko 1997), JV Morave (Mereďa jun. 2002a; Batoušek 2005; Průša 2008) a v Taliansku (cf. Batoušek 2005). Na našom území bol druh dlho prehliadaný avšak v posledných rokoch pomerne rýchlo pribúdajú jeho nálezy z rôznych častí Slovenska. Nájdený bol už v Malých Karpatoch (Kolník & Kučera 2002; Kolník 2003, 2004a; Kolník 2005 ut *E. moravica* Batoušek – revid. Me_s 2008; Mereďa jun. & Mereďa sen. ined.), Bielych Karpatoch (Kolník & Kučera 2002; Kolník 2003), na dolnom a strednom Považí a v Podunajsku (Vlčko 1997; Magic & Szabóová 1999 ut *E. albensis* – revid. Me_j 1999; Kolník & Kučera 2002; Mereďa jun. 2002b; Kolník 2003, 2004b, 2008), v Nízkych Beskydách (Kolník 2007) a vo Vihorlate (Mereďa jun. & Mereďa sen. ined.). Výskytom sa viaže na topologové alebo vrbové porasty v blízkosti veľkých, či malých tokov v nížinách a pahorkatínach, podobne ako *E. albensis*.

V poslednom období sa zistilo, že *E. tallosii* sa v porovnaní s údajmi v protológu vyznačuje oveľa väčšou variabilitou (Mereďa jun. 2002b), a že jeho rozlišovanie voči ďalšiemu lužnému kruštiku *E. nordeniorum* Robatsch nie je zďaleka tak jednoznačné, ako sa na základe typových populácií oboch druhov spočiatku zdalo. Netypické jedince *E. tallosii* som zaznamenal i v skúmanom území, a tieto budú predmetom ďalšieho štúdia.

Rozšírenie v skúmanom území (obr. 2): ● Horné Motešice, park, pri S východe z parku, 270 m n. m. [7175c] (Me_j 2001 ined.) ● Horné Motešice, potok Trenčianka, brehové porasty medzi cestou 516 a sútokom s Machnáčom, 275 m n. m. [7175c] (Me_j, Me_s 2001 ined.).

***E. ×graberii* A. Camus (*E. atrorubens* × *E. microphylla*)**

Rozšírenie v skúmanom území: ● Jankov vršok [7276c] (Čačko in Potůček 1992; Čačko 1993, 1996)
● Les nad Uhrovcom/Uhrovská dolina [7276] (Ulrych & Potůček in Potůček 1992; Čačko 1996).
Pri uvedených nálezoch ide o doposiaľ jediné publikované údaje o výskyte tohoto kríženca na Slovensku. Nález kríženca publikoval z daného územia aj Vlčko (1998).

***E. ×reinekei* Bayer (*E. helleborine* × *E. muelleri*)**

Kríženec bol na Slovensku doposiaľ zaznamenaný na 2 lokalitách v Bielych Karpatoch, na 2 lokalitách v Strážovských vrchoch (Perný & Meredá jun. 2000) a na 1 lokalite v Chočských vrchoch (Vlčko 1998; Dítě 1999).

Rozšírenie v skúmanom území: ● Omšenie, vršok Z od záveru Havránkovej doliny (JZ od kóty Nad Vyhorencom), exp. SZ, cca 520 m n. m. [7175a] (Me₁, Me₂ 1996 ined.).

NEURČENÉ NÁLEZY

Literárne údaje: ● Malé Krštenany, Veľký vrch, rozvoľnená cerová dúbava, 350 m n. m. [7376d] (Hrouda in Ambros 1996 ut *Epipactis* cf. *muelleri*) ● Prusy, porasty S od obce, 260 m n. m. [7275b] (Pilko 1998 ut *Epipactis* sp.) ● Timoradza, J od Nad Žlabí, exp. JV, 460 m n. m. [7175d] (Pilko 1998 ut *Epipactis* sp.) ● PR Smradľavý vrch, 250 – 300 m n. m. [7175d] (Grulich in Ambros 1996 ut *Epipactis* cf. *muelleri*) ● Udrina, J svahy, exp. JV, 420 m n. m. [7175d] (Pilko 1998 ut *Epipactis* sp.).

V dvoch Dominových prácach (Domin 1928, 1948) sa nachádzajú 3 údaje o výskyte druhu „*E. atroviolacea*“ v skúmanom území: ● Rokoš, 1 km ZSZ od vrcholu, Kanisova skala, 680 m n. m. [7276a/b] (Domin 1948) ● Rokoš, 1 km ZSZ od vrcholu, Kanisova skala, exp. SZ, 830 m n. m. [7276b] (Domin 1948) ● Žihľavník, okolo chodníka z Omšenia smerom na vrchol, exp. S – SZ, 500 – 600 m n. m. [7175a] (Domin 1928). Taxón s takýmto menom nebol nikde opísaný. Uvedené meno, ktoré sa vyskytuje v Dominových prácach bez autorských skratiek, bude buď skomolením mena „*E. atropurpurea*“ (čo je synonymum *E. atrorubens*) alebo „*E. violacea*“ (čo je zase synonymum *E. purpurata*). Podľa charakteru lokalít, z ktorých Domin uvádza tento „taxón“, sa ako pravdepodobnejšia javí prvá možnosť.

Okrem uvedených nálezov je z územia uvádzaných viacero bližšie neurčených zberov, označených len súborným názvom *E. helleborine* agg. Ide o lokality: ● NPR Bradlo, J svahy, 350 m n. m. [7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, svahy V od Zlobín, 305 m n. m. [7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, svahy S od Zlobín, 405 m n. m. [7175d–7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, 4 km JV od stredu obce, hrebeň J od Vysokej, 445 m n. m. [7175d–7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, 3 km JVV od stredu obce, Kravie vrchy, 455 m n. m. [7175d–7275b] (Galvánek 1998) ● Timoradza, J svahy Zádoru [7175d] (Galvánek 1998) ● Timoradza, hrebeň S od Drieňovca [7175d] (Galvánek 1998) ● Udriná, J a JV svahy [7175d] (Galvánek 1998) ● Udriná, Z svahy, 455 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Smradľavý vrch [7175d] (Vlach 1937 sec. Galvánek 1998) ● Krásna Ves, 1 km V od stredu obce, SZ svahy Chropatinca, 430 – 440 m n. m. [7175c–d] (Galvánek 1998) ● Šípkov, J až JV úpätie kóty 593,4, bývalé pasienky, 400 m n. m. [7175b] (Ulrych in Mertanová & Smatanová 2006) ● Horné Motešice, 1 km SVV od stredu obce, Vinohriady, 345 m n. m. [7175c] (Galvánek 1998) ● Slatina nad Bebravou, Cerie, 0,5 km S od stredu obce, 420 – 465 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Slatinka nad Bebravou, 1 km V od stredu obce, tiesňava SZ od Slatiny, 385 m n. m. [7175d] (Galvánek 1998) ● Krásna Ves, 1,5 km SSZ od stredu obce, pod Okružlou, 415 m n. m. [7175a–c] (Galvánek 1998).

Amrein a Ondrášek (1982) píšú, že v oblasti Kňazieho stola sa vyskytuje „...kruštík širokolisť s niekoľkými subspeciami...“. Ide tu pravdepodobne o nepresné vyjadrenie, pretože v celej južnej časti Strážovských vrchov nebol doposiaľ zaznamenaný žiadny iný poddruh *E. helleborine*

ako nominátny. Zo Slovenska je okrem nominátneho poddruhu uvádzaný ešte *E. h.* subsp. *viridis* Soó a *E. h.* subsp. *orbicularis* (Richter) Klein. Poddruh *E. helleborine* subsp. *viridis* je udávaný len z Pienin (cf. Potůček 1990), jeho taxonomická hodnota je však pochybná. Poddruh *E. helleborine* subsp. *orbicularis* je väčšinou súčasných autorov pokladaný za samostatný druh *E. distans* Arv.-Touv. Údaj o výskyte tohoto taxónu na Slovensku bol publikovaný prvýkrát v r. 1998 z Chočských vrchov (Vlčko 1998; Dítě 1999) a v súčasnosti je z nášho územia uvádzaný aj z Malej Fatry, Nízkych Tatier a Spišských kotlín, resp. Levočských vrchov (Kolník 2003, Vlčko et al. 2003, Dítě et al. 2004). Jedinca celkovým vzhľadom podobné tomuto taxónu zaznamenal Potůček aj v oblasti Jankovho vršku, bližšie ich však neštudoval (Potůček 1999, in verb.).

Z Jankovho vršku okrem typických jedincov *E. helleborine* uvádzajú Potůček a Kothajová (1996) aj výskyt červenokvetého jedinca, ktorý determinovali ako *E. helleborine* var. *purpurea* (Čelak.) Soó. Procházka síce uvádza, že tento taxón rastie v Československu pomerne často a miestami je prevládajúcim typom (Procházka 1980: 173; Procházka & Velíšek 1983: 100), avšak nespomína žiadny konkrétny údaj o jeho výskyte na Slovensku. Je preto pravdepodobné, že nález z Jankovho vršku predstavuje prvú konkrétnu zmienku o zastúpení tohto taxónu vo flóre Slovenska. Taxonomický status tejto variety je však otázný a je pravdepodobné, že tu ide len o súčasť individuálnej variability *E. helleborine* subsp. *helleborine*.

Herbárové doklady: ● Jankov vršok [7276c] (Zahradníková 1975 SAV ut *Epipactis* sp.) – herbárový doklad pozostáva z 3 exemplárov, jeden z nich je pravdepodobne *E. muelleri* (revid. Me, 2001), zvyšné dva sa bližšie určiť nepodarilo ● Skupina Rokoša, Malé Zrubisko pri Uhrov. Podhradí, bučina, cca 500 m n. m. [7276a] (Futák 1960 SAV ut *E. helleborine*) – 1 exemplár, pravdepodobne z okruhu *E. leptochila* ● Skupina Rokoša, Zrubisko, dubina, cca 400 m n. m. [7276a] (Futák 1960 SAV ut *E. helleborine*) – 1 exemplár, pravdepodobne tiež z okruhu *E. leptochila* ● Rokoš [7276] (Maglocký 1966 SAV – ut *E. helleborine*) – 3 exempláre; dva z nich sú pravdepodobne skutočne *E. helleborine*, tretí jedinec je z okruhu *E. leptochila* (revid. Me, 2001) ● LZ Bánovce n./B., pol. Podlužany, časť Udriná, 657 m n. m. [7175d] (Greštiak 1971 ZV ut *E. atrorubens*) – 1 exemplár; položka sa určite nevzťahuje na *E. atrorubens*; pravdepodobne tu ide o druh z okruhu *E. leptochila* ● F. Motesicz [Horné Motešice] (Trencsén m), Girzery [7175c] (s. coll. 1904 BRA ut *E. latifolia*) – 1 bližšie nede-terminovateľný exemplár.

ZÁVER

Rod *Epipactis* sa v južnej časti Strážovských vrchov vyznačuje mimoriadnou bohatosťou, tak čo do počtu taxónov, ako i množstva lokalít, resp. jedincov na nich. Na ploche cca 500 km² tu bolo doposiaľ zaznamenaných 14 druhov – *E. albensis*, *E. atrorubens* (len v nominátnom poddruhu), *E. futakii*, *E. helleborine* (len v nominátnom poddruhu), *E. komoricensis*, *E. microphylla*, *E. muelleri*, *E. neglecta*, *E. palustris*, *E. placentina*, *E. pontica*, *E. pseudopurpurata*, *E. purpurata* a *E. tallosii* a 2 krížence – *E. ×graberii* a *E. ×reinekei*, čo je unikát v európskom meradle. Okrem spomenutých druhov a krížencov sú na území v súčasnosti sledované ešte ďalšie 3 taxóny z okruhu *E. leptochila* ako pravdepodobne nové pre vedu. Z pohľadu ohrozenosti a vzácnosti patrí 1 zaznamenaný druh (*E. placentina*) v rámci Slovenska medzi druhy kriticky ohrozené (CR), 5 druhov (*E. albensis*, *E. futakii*, *E. neglecta*, *E. pseudopurpurata* a *E. tallosii*) medzi ohrozené (EN), 6 druhov (*E. komoricensis*, *E. microphylla*, *E. muelleri*, *E. palustris*, *E. pontica* a *E. purpurata*) medzi zraniteľné (VU) a 2 druhy, resp. poddruhy (*E. atrorubens* subsp. *atrorubens* a *E. helleborine* subsp. *helleborine*) medzi menej ohrozené (LR:nt).

Uvedené bohatstvo kruštíkov (a vstavačovitých všeobecne) v skúmanom území je podmienené nasledujúcimi faktormi (cf. aj Potůček & Kryška 1985): (1) pestrý geologický podklad s výraznou prevahou karbonátových hornín (cf. Maheľ 1985); (2) výhodná klíma (rozmedzie nadmorských výšok je cca 200 m n. m. – údolie rieky Nitra, až 1028 m n. m. – Suchý vrch); (3) veľká geomorfologická členitosť; (4) výhodná geografická poloha [stýkajú sa tu 4 obvody v zmysle Futákovho fyto geografického členenia (Futák 1984), resp. 5 oblastí v zmysle Plesníkovho fyto geografického (vegetačného) členenia (Plesník 1995)] a (5) relatívna zachovalosť množstva rozličných biotopov, spomedzi ktorých plošne dominujú bukové lesy.

Skúmané územie má z hľadiska poznávania rodu *Epipactis* na Slovensku i vo svete veľký prírodovedno-historický význam, nakoľko sa tu nachádza typová lokalita druhu *E. pseudopurpurata* (na vrchu Klepáč) a výskyt druhov *E. muelleri*, *E. placentina* a *E. pontica*, spolu s krížencom *E. ×graberii*, bol práve na základe nálezov v tejto oblasti publikovaný pre bývalé Československo, resp. Slovensko po prvýkrát.

Druhy *E. albensis*, *E. futakii*, *E. tallosii* a kríženec *E. ×reinekei* sú v predloženej práci uvádzané z južnej časti Strážovských vrchov po prvýkrát. V skúmanom území sa naopak oproti doposiaľ publikovaným údajom nepodarilo potvrdiť výskyt *E. leptochila* s. str. Doterajšie údaje o výskyte tohto druhu v južnej časti Strážovských vrchov sú s najväčšou pravdepodobnosťou chybné a vzťahujú sa na iný taxón/taxóny zo skupiny *E. leptochila*–*E. neglecta*. Pri taxóne „*E. atroviolacea*“, uvádzanom taktiež z územia, ide o ortografickú chybu a príslušné údaje sa v skutočnosti vzťahujú pravdepodobne na *E. atrorubens*.

K najhojnejším druhom v skúmanom území patria *E. atrorubens*, *E. helleborine*, *E. microphylla* a *E. muelleri* (každý s viac ako 40 lokalitami). Rozšírenie týchto (najmä prvých dvoch) druhov v lesnatých oblastiach skúmaného územia bude určite ešte oveľa väčšie, ako je dokumentované v prezentovanom článku, nakoľko biele miesta na mapách ich rozšírenia sú skôr odrazom absencie terénnych údajov ako ich skutočného výskytu. K najzriedkavejším druhom v skúmanom území patria: *E. albensis*, *E. futakii*, *E. komoricensis*, *E. neglecta*, *E. palustris*, *E. placentina*, *E. pseudopurpurata* a *E. tallosii*, u ktorých bolo zaznamenaných len po 1 – 8 lokalitách.

Južná časť Strážovských vrchov je z hľadiska poznania rozšírenia kruštíkov preskúmaná zatiaľ značne nerovnomerne. Najviac pozornosti sa v tomto smere (ako i všeobecne z orchideárskeho a botanického hľadiska) doposiaľ venovalo horským skupinám Kňazieho stola a Rokoša (spolu so širším okolím Jankovho vršku). Naopak, najmenej preskúmanou oblasťou zostáva severná časť Nitrických vrchov (oblasť Okrúhleho, Suchého a Čierneho vrchu), ako i lesnaté časti Podunajskej pahorkatiny, odkiaľ nemáme o výskyte kruštíkov prakticky žiadne údaje.

K najdôležitejším úlohám ďalšieho výskumu rodu *Epipactis* v južnej časti Strážovských vrchov bude patriť vyriešenie taxonomického statusu doposiaľ neopísaných taxónov z okruhu *E. leptochila*, dopĺňanie chorologických údajov z málo preskúmaných častí územia a údajov o celkovom výskyte zriedkavých druhov. Najmä u dvoch tzv. „lužných“ kruštíkov, *E. albensis* a *E. tallosii*, je možné v dolných častiach skúmaného územia (ako i v celom Ponitří) predpokladať hojnejšie zastúpenie, než ako ukazujú doterajšie výskumy.

POĎAKOVANIE

Za pomoc v teréne a nespočetné informácie o výskyte kruštíkov v sledovanom území som vďačný otcovi P. Meredovi sen. Za poskytnutie informácií k študovanej problematike ďakujem taktiež Mgr. R. Amreinovi, Mgr. D. Galvánkovi a Ing. J. Vlčkovi, CSc. Práca bola podporená z projektu VEGA 0026.

LITERATÚRA

- Ambros M. (ed.), 1996: Floristický kurz Partizánske. 2. – 9. júla 1994. – Rosalia, mimoriadne vydanie: 1–163.
- Amrein R. & Ondrášek I., 1982: Za ochranu Kňazieho stola v Strážovských vrchoch. – Pamiatky a príroda 13/6: 16–19.
- Anonymus, 1985: Exkurze orchidea klubu ČZS v roce 1985. – Roesliana 17: 20–22.
- Anonymus, 1986: Výsledky práce botanickej sekcie TOP. – In: Gregor J. (ed.), Zborník odborných prác Západoslonského tábora ochrancov prírody Topoľčianske Podhradie 1984. Zväzok II. KÚŠPSaOP, Bratislava, p. 34–37.
- Barlog M., 1996: Ochránarske a botanické poznámky z XII. Zsl. TOP. – In: Anonymus (ed.), XII. Západoslonský tábor ochrancov prírody Striebornica 1994. Zborník odborných výsledkov SZOPaK ZO Bánovce nad Bebravou, Bánovce nad Bebravou, p. 15–26.
- Batoušek P., 1999: *Epipactis nordeniorum* a *E. pseudopurpurata* – dva nové druhy květeny České republiky. – Sborn. Přír. Klubu Uh. Hradiště 4: 6–11.
- Batoušek P., 2005: Klíč k určování druhů rodu *Epipactis* Zinn rostoucích na území České republiky. – Roesliana 35: 1–64.
- Batoušek P., Kežlínek Z. & Šmiták J. 2006: Nové a ověřené lokality vzácnějších druhů orchidejí v ČR v roce 2005. – Roesliana 36: 40–51.
- Brancsik K., 1884: Zoologisch-botanische Wanderungen V. In Trencsin-Teplicz. – Trencsénvárm. Természettud. Egly. Évk. 6 (1883): 59–66.
- Čačko L., 1993: Čelaď *Orchidaceae* v Strážovských vrchoch. – Chránené územia Slovenska 20: 61–66.
- Čačko L., 1996: Súčasný stav rozšírenia vstavačovitých (*Orchidaceae*) v južnej časti Strážovských vrchov. – In: Anonymus (ed.), XII. Západoslonský tábor ochrancov prírody Striebornica 1994. Zborník odborných výsledkov. SZOPaK ZO Bánovce nad Bebravou, Bánovce nad Bebravou, p. 35–38.
- Čačko L., 1998: Nové orchidey na Slovensku. 2. – Enviromagazín 3/2: 18–19.
- Delforge P., 2005: Guide des orchidées d'Europe, d'Afrique du Nord et du Proche-Orient. 3e éd. – Delachaux et Niestlé, Paris, 640 p.
- Delforge P. & Gévaudan A., 2002: Contribution taxonomique et nomenclaturale au groupe d'*Epipactis leptochila*. – Natural. Belges 83 (Orchid. 15): 19–35.
- Deván P., 1985: Rastlinstvo. – In: Hájiček J. (ed.), Sprivodca IV. Západoslonského tábora ochrancov prírody Beckov 1985. Príroda, Bratislava, p. 68–78.
- Devillers P. & Devillers-Terschuren J., 2000: Caractères et écologie d'*Epipactis pollinensis* au mont Pollino, place de l'espèce dans la constellation d'*E. viridiflora* et *E. pseudopurpurata*. – Naturalistes Belges 81: 194–195, 353–361.
- Dítě D., 1999: Poznámky k rozšíreniu vstavačovitých (*Orchidaceae*) v pripravovanom Chočskom národnom parku. – In: Leskovjanská A. (ed.), Zborník referátov zo 7. zjazdu Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV. Správa NP Slovenský raj, SBS pri SAV, Spišská Nová Ves, p. 157–165.
- Dítě D., 2001: Kruštík piačenský. – Ochrana prírody Slovenska 3: 29.
- Dítě D., 2006: *Epipactis komoricensis* [Report]. – In: Dítě D. (ed.), Zaujímavější floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 28: 272–283.
- Dítě D., Jasík M. & Vlčko J., 2004: Poznámky k súčasnému rozšíreniu vstavačovitých (*Orchidaceae*) na území Národného parku Nízke Tatry a jeho ochranného pásma. – Príroda Nízkych Tatier 1: 53–77.
- Domin K., 1928: Introductory remarks to the fifth international phytogeographic excursion (I. P. E.) through Czechoslovakia. – Acta Bot. Bohem. 6–7: 3–76.
- Domin K., 1931: Československé bučiny. – Sborn. Výzk. Ústavů Zeměděl. RČS 70: 1–87.
- Domin K., 1948: Vegetačné pomery horskej dolomitovej skupiny Rokoša (1010 m) pri Uhrovci. – Prír. Sborn. 3: 131–146.
- Dvořák J. & Hajdúk J., 1982: Príspevok k dokumentácii rozšírenia vyšších rastlín na hornom Ponitří. Časť I. – Acta Rer. Natur. Mus. Nat. Slov. 28: 45–65.
- Eimann P. & Eimann W., 2009: *Epipactis placentina* (Bongiorno & Grünanger 1993) auch auf Korsika. – Ber. Arbeitskrs. Heim. Orchid. 26: 133–137.

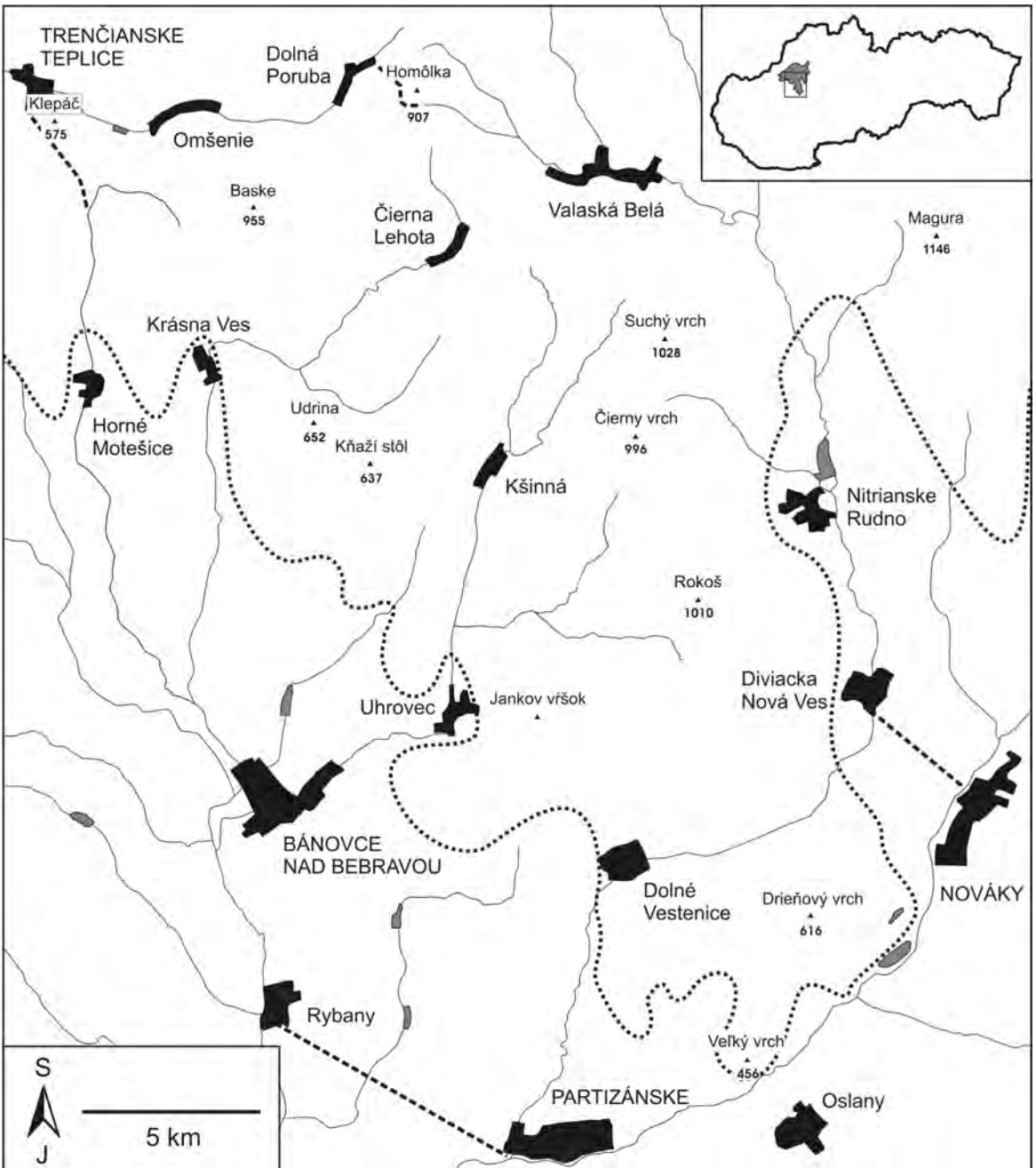
- Feráková V., Maglocký Š. & Marhold K., 2001: Červený zoznam papraďorastov a semenných rastlín Slovenska (december 2001). – In: Baláž D., Marhold K. & Urban P. (eds), Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska. Ochr. Prír., Suppl. 20: 48–80.
- Futák J., 1947: Xerothermná vegetácia skupiny Kňazného stola. – Spolok sv. Vojtecha, Trnava, 258 + XVI p.
- Futák J., 1960: Xerothermná vegetácia južnej časti Strážovskej hornatiny. – Kandidátska dizertačná práca, mscr., depon. in Knižnica BÚ SAV.
- Futák J., 1961: Ekológia a rozšírenie niektorých vzácnejších druhov rastlín v južnej časti Strážovskej hornatiny. – Biológia 26/6: 420–427.
- Futák J., 1984: Fytogeografické členenie Slovenska. – In: Bertová L. (ed.), Flóra Slovenska IV/1. Veda, Bratislava, p. 418–420.
- Galvánek D., 1998: Spoločenstvá xerothermofilných dubových lesov južnej časti Strážovských vrchov z ekozologického a fytoecologického aspektu. – Diplomová práca, msc., depon. in Environmentálna knižnica PrÍF UK, Bratislava, 102 p. + 33 príloh.
- Galvánek D. & Ohrádková Z., 2000: Príspevok k flóre širšieho okolia Zemianskych Kostolian. – Rosalia 15: 69–74.
- Holmgren P. K., Holmgren N. H. & Barnett L. C. (eds), 1990: Index Herbariorum. Part I: The Herbaria of the World. Ed. 8. – Regnum Veg. 120: 1–693.
- Holub J., 1970: *Epipactis leptochila* (Godf.) Godf. a *E. muelleri* Godf. – nové druhy československé květeny. – Preslia 42: 330–349.
- Holuby J. L., 1881: Príspevok ku kvetene okolia trenčiansko teplického. – Slovenské Pohľady 1: 555–568.
- Holuby J. L., 1887: Die bisher bekannten Monocotyledonen der Flora des Trencsiner Com. – Trencsénvárm. Természettud. Egl. Évk. 9 (1886): 39–52.
- Holuby J. L., 1888: Flora des Trencsiner Comitatus. Trencsénvárm. – Természettud. Egl. Évk., osobitné vydanie, 152 + XIX p.
- Holuby J. L., cca 1910: Z mojich polstoročných botanických prechádzek. – In: Bílý F. (ed.), Slovenská čítanka. Moravsko-slezská Beseda v Prahe, Praha, p. 413–438.
- Hrivnák R., Belanová E., Cvachová A., Gális R., Janišová M., Uhliarová E., Ujházy K. & Vlčko J., 2005: Zaujímavé nálezy cievnatých rastlín zo stredného Slovenska. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 27: 131–141.
- Chytrý M., 1994: Xerothermic Oak Forests in the Middle Váh Basin and the Southern Part of the Strážovská hornatina Upland, Slovakia. – Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Biol. 22–23 (1992–1993): 121–134.
- Jánský P., 2010: *Epipactis futakii* [Reports]. – In: Eliáš P. ml. (ed.), Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 32: 108.
- Kolník M., 2003: *Epipactis helleborine* subsp. *orbicularis* (Richter) Klein, *E. tallosii* [Reports]. – In: Mráz P. (ed.), Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 25: 247–248.
- Kolník M., 2004a: Vstavačovité (Orchidaceae) na území Čachtických Karpát. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 26: 117–127.
- Kolník M., 2004b: *Epipactis tallosii* [Reports]. – In: Dítě D. (ed.), Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 26: 222.
- Kolník M., 2005: *Epipactis moravica* Batoušek [Reports]. – In: Dítě D. (ed.), Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 27: 216.
- Kolník M., 2007: *Epipactis tallosii* [Report]. – In: Dítě D. (ed.), Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 29: 185.
- Kolník M., 2008: *Epipactis tallosii* [Report]. – In: Dítě D. (ed.), Zaujímavejšie floristické nálezy. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 30: 120.
- Kolník M. & Kučera J., 2002: Doplnky k rozšíreniu druhov *Epipactis tallosii* a *Epipactis albensis* na severe západného Slovenska. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 24: 91–95.
- Kováčik L., 1969: Škumpa vlasatá v Štátnej prírodnej rezervácii Smradlavý vrch pri Timoradzi, okres Topoľčany. – Práca biologickej olympiády, mscr., depon. in archív L. Kováčika, PrÍF UK, Bratislava
- Magic D., 1986: Poznámky k exkurzným trasám v skupine Rokoša a Kňazieho stola – In: Gregor J. (ed.), Zborník odborných prác Západoslovenského tábora ochrancov prírody Topoľčianske Podhradie 1984. Zväzok II. KÚŠPSaOP, Bratislava, p. 5–9.

- Magiç D. & Szabóová A., 1999: Poznámky k flóre vybraných lokalít okresu Komárno. – Rosalia 14: 33–61.
- Mahel M., 1985: Geologická stavba Strážovských vrchov. – Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava, 221 p.
- Marhold K., Mártonfi P., Mereda jun. P., Mráz P., Hodálová I., Kolník M., Kučera J., Lihová J., Mrázová V., Perný M. & Valko I., 2007: Karyological database of the ferns and flowerig plants of Slovakia/Karyologická databáza papraďorastov a semenných rastlín Slovenska. Version 1.0. – www.chromosomes.sav.sk.
- Mereda P. jun., 1996a: *Epipactis pseudopurpurata* Mereda, spec. nova (*Orchidaceae*) – eine neue autogame Sitter-Art aus der Slowakei. – Preslia 68: 23–29.
- Mereda P. jun., 1996b: *Epipactis komoricensis*, spec. nova (*Orchidaceae*) – eine neue autogame Sitter-Art aus dem *E. leptochila*-Aggregat aus der Slowakei. – Preslia 68: 125–134.
- Mereda P. jun., 1997a: *Epipactis pseudopurpurata* Mereda, nový druh autogamického kruštíka. – Roesliana 26: 20–22.
- Mereda P. jun., 1997b: Príspevok k poznaniu *Epipactis pontica* Taubenheim na Slovensku. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 19: 122–128.
- Mereda P. jun., 1998: K rozšíreniu druhu *Epipactis komoricensis* Mereda (*E. leptochila* agg.) na Slovensku. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 20: 78–81.
- Mereda P. jun., 1999a: Príspevok k taxonomickému štúdiu rodu *Epipactis* Zinn (*Orchidaceae*) na Slovensku – Diplomová práca, msc., depon. in Katedra botaniky PríF UK, Bratislava, 113 p. + 24 príloh.
- Mereda P. jun., 1999b: Kľúč na určovanie druhov rodu *Epipactis* Zinn publikovaných z územia Slovenska. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 21: 131–142.
- Mereda P. jun., 2002a: Stavba pohlavných orgánov druhov rodu *Epipactis* (*Orchidaceae*) vyskytujúcich sa v Českej a Slovenskej republike. – Zprávy Čes. Bot. Společn. 37: 27–34.
- Mereda P. jun., 2002b: Morphometric and population-biological study of the species *Epipactis tallosii* (*Orchidaceae*) on the site in the Ilavská kotlina basin (western Slovakia). – Acta Fac. Rerum Nat. Univ. Comeniana, Bot. 41: 23–29.
- Mereda P. jun. & Potůček O., 1998: *Epipactis futakii*, spec. nova (*Orchidaceae*) – eine neue kleistogam blühende Sitter-Art aus der Slowakei. – Preslia 70: 247–258.
- Mertanová S. & Smatanová J., (eds) 2006: Zoznam taxónov zaznamenaných na Floristickom kurze Pruské 2003. – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 28, Suppl. 1: 31–102.
- Molnár V. A., Vidéky R. & Vlčko J., 1998: Adatok hazai *Epipactis*-fajok ismeretéhez II. – Kitaibelia 3: 287–289.
- Perný M. & Mereda P. jun., 2000: Príspevok k poznaniu vstavačovitých (*Orchidaceae*) Bielych Karpát (západné Slovensko). – Bull. Slov. Bot. Spoločn. 22: 101–113.
- Pilko M., 1998: Lesné spoločenstvá južnej časti Strážovských vrchov. – Diplomová práca, msc., depon. in Environmentálna knižnica PríF UK, Bratislava, 88 p.
- Plesník P., 1995: Fytogeografické (vegetačné) členenie Slovenska. – Geografický časopis 47: 149 – 181 +1 príloha.
- Pohoriljaková-Škodová I., 1993: Flóra penovcových uloženín na vybraných lokalitách v Omšenskej doline. – Naturae tutela 2: 153–173.
- Potůček O., 1990: Kľúč na určovanie vstavačovitých Československa. 2. prepracované vydanie. – Rosalia, mimoriadne vydanie, 1–154.
- Potůček O., 1992: Nový kříženec kruštíkú v Československu. – Živa 40/2: 59–60.
- Potůček O. & Businský R., 1985: Vybrané lokality vstavačovitých v ČSSR (II. díl). – Roesliana 17: 16–19.
- Potůček O. & Kothajová H., 1996: Dielčia správa z činnosti botanickej sekcie na XII. Západoslovenskom TOP. – In: Anonymus (ed.), XII. Západoslovenský tábor ochrancov prírody Striebornica 1994. Zborník odborných výsledkov, SZOPaK ZO Bánovce nad Bebravou, Bánovce nad Bebravou, p. 27–33.
- Potůček O. & Kryška F., 1985: Strážovská hornatina – ráj orchidejí – ale dokdy? – Roesliana 16: 19–22.
- Presser H., 2002: Orchideen. Die Orchideen Mitteleuropas und der Alpen. Variabilität – Biotope – Gefährdung. Ed. 2. – Nikol, Hamburg, 374 p.
- Procházka F., 1980: Naše orchideje. – Krajské muzeum východních Čech – pracoviště Pardubice, Pardubice, 295 p.
- Procházka F. & Velíšek V., 1983: Orchideje naší přírody. – Academia, Praha, 279 p.
- Reinhardt J. & Richter R., 2004: Bemerkungen zur Variabilität der Übersehenen Stendelwurz – *Epipactis neglecta* (Kümpel) Kümpel – in Nordwest- und Nordthüringen (*Orchidaceae*). – Ber. Arbeitskrs. Heim. Orchid. 20/2 (2003): 97–113.

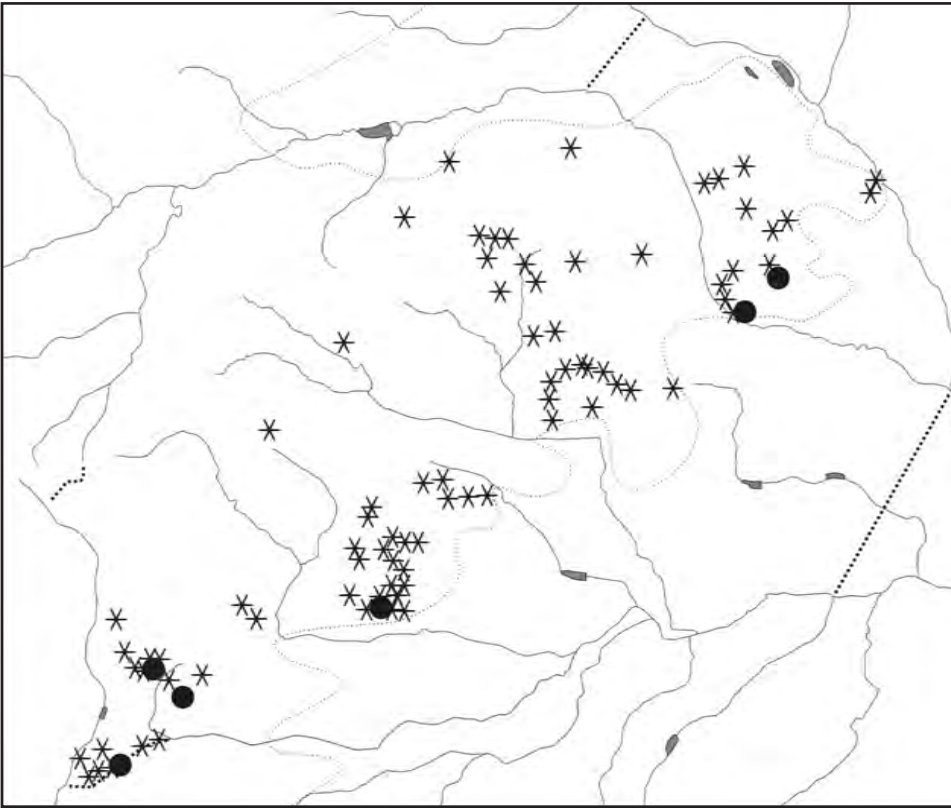
- Rydlo J., 1989: Poznámky k rozšíření a ekologii některých druhů rodu *Epipactis*. – Muz. a Současnost, Ser. Natur. 3: 5–33.
- Scheffer J., 1927: Florisztikai adatok. – Magyar Bot. Lapok 25 (1926): 277–282.
- Somlyay L., 2010: *Epipactis futakii* (Orchideaceae), a new species of the Hungarian flora. – Ann. Hist. Nat. Mus. Natl. Hung. (in press).
- Soó R., 1928: Revision der Orchideen Südosteuropas und Südwestasiens. – Bot. Arch. 23: 1–196.
- Tóth I. Zs., 2000: A ciklámenlila nőszőfű (*Epipactis placentina* Bongjorni & Grünanger) Magyarországon. – Kitaibelia 5: 331–332.
- Vlach V., 1937: Škumpa ruj (*Rhus cotinus*) u Timoradze na záp. Slovensku. – Krása našeho Domova 29: 17–19.
- Vlčko J., 1995: *Epipactis pontica* Taubenheim, a new species of the Slovak flora. – Biologia 50: 329–330.
- Vlčko J., 1997: Nové druhy rodu *Epipactis* (Orchidaceae) na Slovensku – In: Vlčko J. & Hrivnák R. (eds), Európske vstavačovité (Orchidaceae) – výskum a ochrana. SAŽP, Banská Bystrica, p. 84–88.
- Vlčko J., 1998: Niektoré nové a zaujímavé taxóny a krížence vstavačovitých na Slovensku – In: Vlčko J. & Hrivnák R. (eds), Európske vstavačovité (Orchidaceae) – výskum a ochrana II. Technická univerzita, Zvolen, p. 101–102.
- Vlčko J., Dítě D. & Kolník M., 2003: Vstavačovité Slovenska – Orchids of Slovakia. ZO SZOPK Orchidea, Zvolen, 120 p.
- Žitňan P. & Amrein R., 1980: Oblasť Kňažného stola, cenná lokalita výskytu vzácných rastlín. – Živa 28: 85.

RECENZOVAL

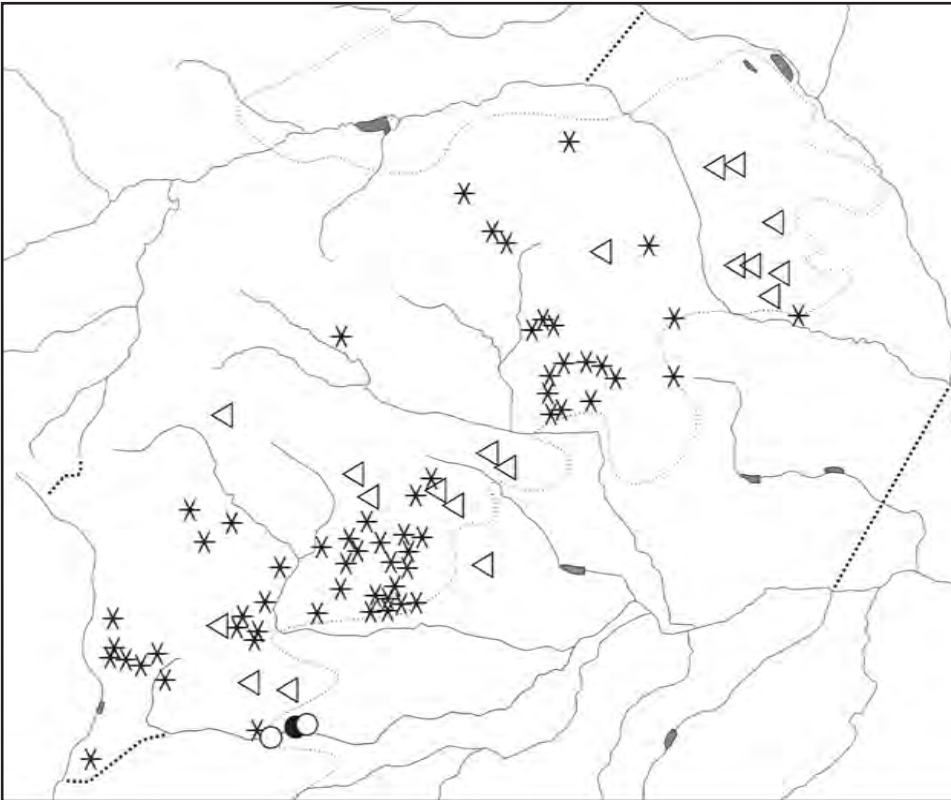
RNDr. Daniel Dítě, PhD. Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 9, 845 23 Bratislava;
daniel.dite@savba.sk

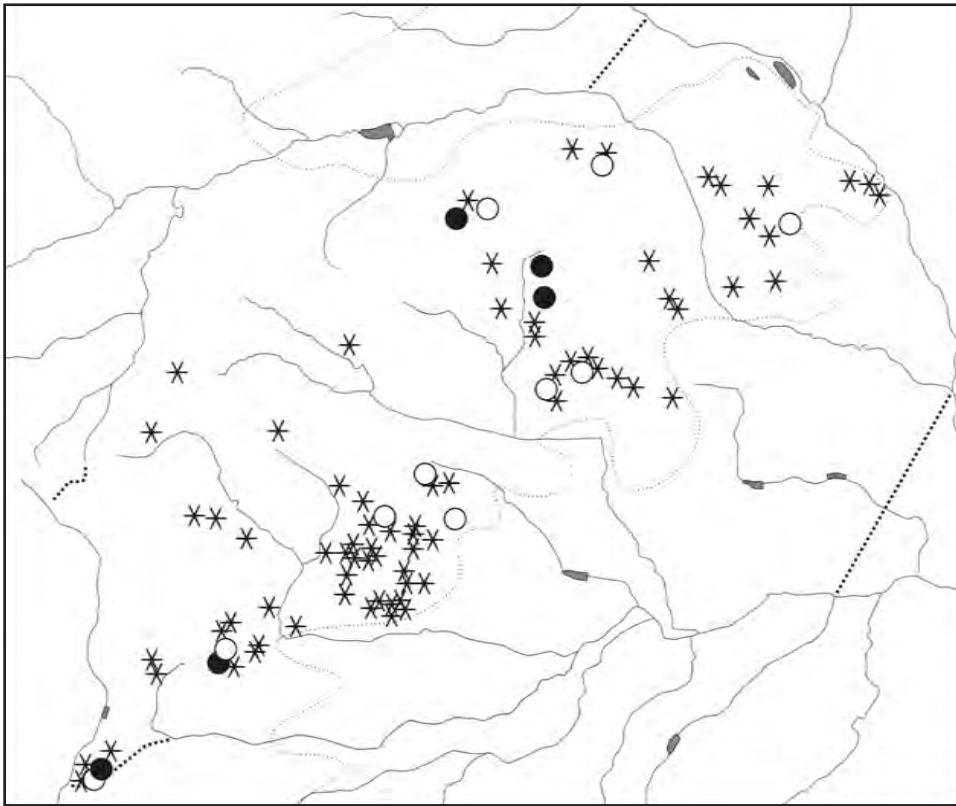
Obr. 1. Vymedzenie skúmaného územia (..... – hranica geomorfologického celku Strážovské vrchy).
Fig. 1. Map of the study area (..... – border of the geomorphological unit of the Strážovské vrchy Mts).

Obr. 3. Rozšírenie *E. futakii* (●) a *E. helleborine* (*) v skúmanom území.
Fig. 3. Distribution of *E. futakii* (●) and *E. helleborine* (*) in the study area.

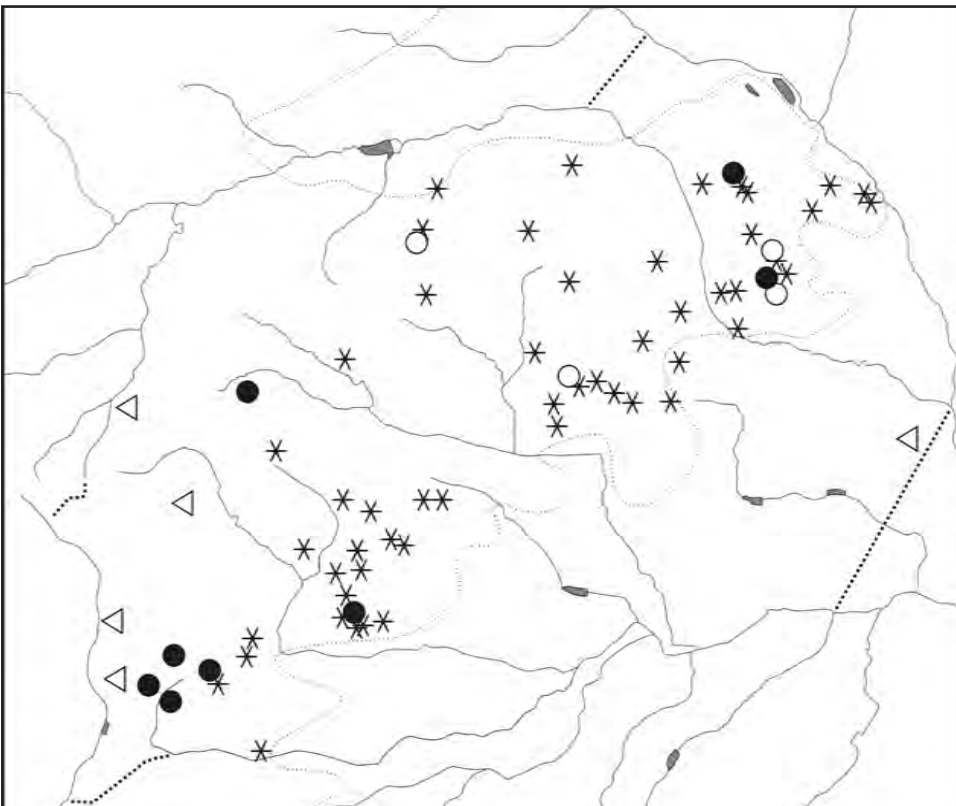

Obr. 2. Rozšírenie *E. albensis* (●), *E. atrorubens* (*), *E. pontica* (△) a *E. tallosii* (○) v skúmanom území.
Fig. 2. Distribution of *E. albensis* (●), *E. atrorubens* (*), *E. pontica* (△) and *E. tallosii* (○) in the study area.

Obr. 5. Rozšírenie *E. microphylla* (*), *E. pseudopurpurata* (●) a *E. purpurata* (○) v skúmanom území.

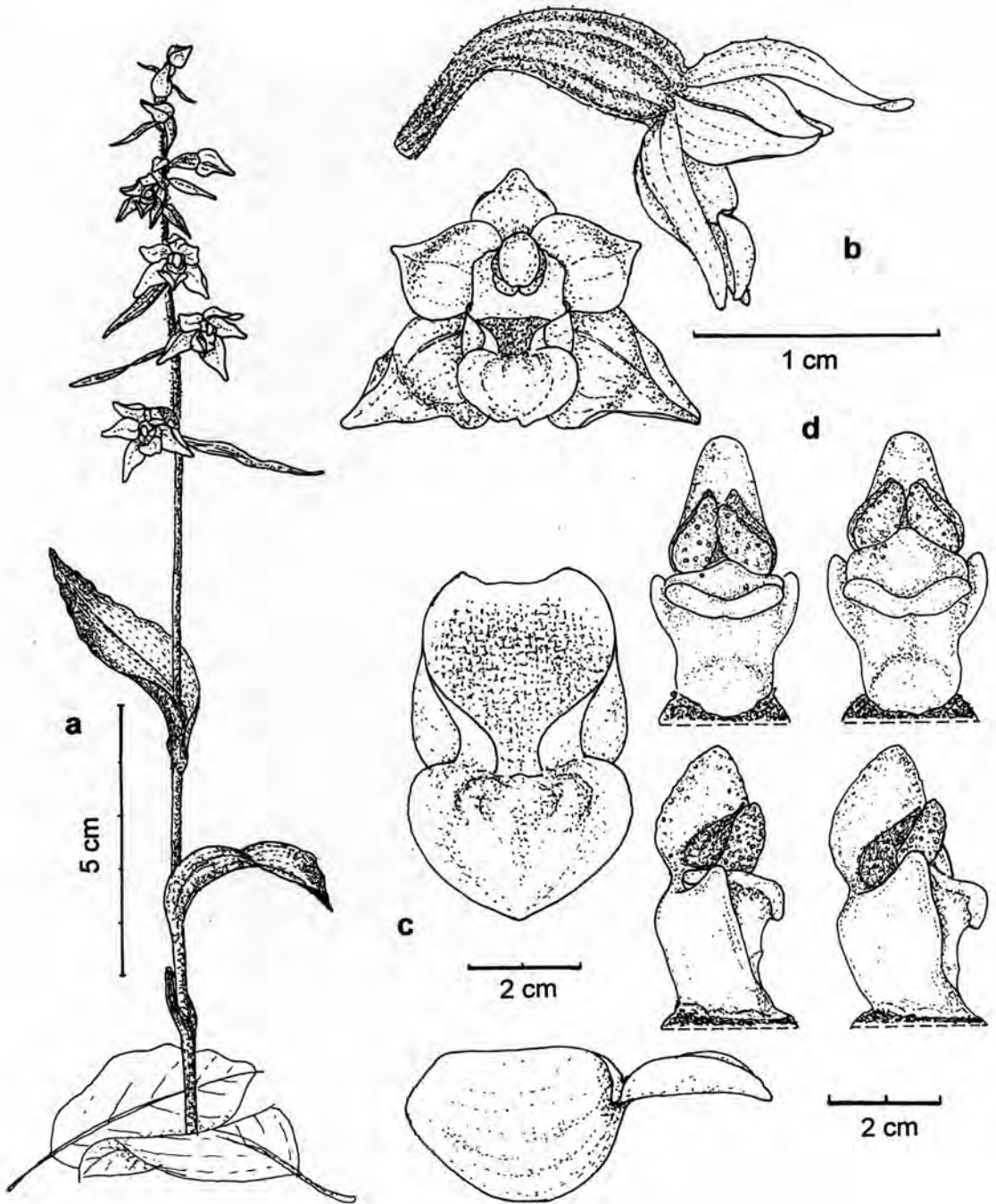
Fig. 5. Distribution of *E. microphylla* (*), *E. pseudopurpurata* (●) and *E. purpurata* (○) in the study area.

Obr. 4. Rozšírenie *E. komaricensis* (●), *E. muelleri* (*), *E. neglecta* (○) a *E. palustris* (△) v skúmanom území.

Fig. 4. Distribution of *E. komaricensis* (●), *E. muelleri* (*), *E. neglecta* (○) and *E. palustris* (△) in the study area.

Obr. 6. *E. pseudopurpurata* (a) habitus, (b) kvet, (c) pysk, (d) stĺpik spredu a z boku. Strážovské vrchy (P. Mereda sen.).

Fig. 6. *E. pseudopurpurata* (a) whole plant, (b) flower, (c) lip, (d) column. Strážovské vrchy Mts (Det. P. Mereda sen.).